

Małgorzata Mejer
Spacer po Wrocławiu

Spacer po Wrocławiu zostały przygotowane dla klasy I gimnazjum o charakterze regionalnym. Z powodzeniem mogą być jednak wykorzystane w każdej klasie, w tym również przez nauczycieli szkół podstawowych.

Celem *Spacerów...* jest poznawanie i odkrywanie uroków Wrocławia – swojej Małej Ojczyzny. Uczniowie biorą aktywny w nich udział, wchodząc w rolę przewodnika po mieście, przeprowadzając wywiady z mieszkańcami, czy wypełniając karty pracy. Po *Spacerach...* uczniowie przygotowują m.in. prace plastyczne, zdjęcia i foldery o mieście, które potem są prezentowane na szkolnych wystawach, a także w trakcie zebrań z rodzicami.

Zaproponowane *Spacer...* umożliwiają uczniom w bardziej atrakcyjnej formie poznać historię i kulturę swojego miasta. Odbywające się co jakiś czas lekcje w plenerze na pewno są urozmaicheniem w stosunku do codziennych zajęć w szkole.

Przygotowanie materiałów:

1. *Lekcja z lotu ptaka, czyli wędrówka po wrocławskich wieżach* – Małgorzata Włodarczyk (nauczyciel – geograf), Małgorzata Mejer.
2. *Miejsca przyjemne i pożyteczne, czyli czytelnie i biblioteki studenckie* – Małgorzata Mejer.
3. *Szlakiem wrocławskich krasnoludków* – Małgorzata Mejer, Krystyna Kijewska (instruktor ZHP).

Spacer pierwszy

Lekcja z lotu ptaka, czyli wędrówka po wrocławskich wieżach

Cele

Wiedza:

- poznanie historii wybranych wrocławskich obiektów i ich wież,
- lokalizacja wybranych obiektów miasta z lotu ptaka,

Ćwiczone umiejętności:

- wyszukiwanie informacji z różnych źródeł (w ramach przygotowania do spaceru),
- prezentowanie przygotowanych informacji (wejście w rolę przewodnika po Wrocławiu),
- orientacja w planie miasta,
- współdziałanie w grupie,
- dokonywanie selekcji materiału,
- dokumentowanie fotograficzne zwiedzanych obiektów.

Metody: praca z kartą pracy, praca w grupach, praca z przewodnikiem i planem miasta.

Pomoce: karta pracy, plan miasta, przewodnik po Wrocławiu, aparat fotograficzny.

Uczniowie pracują w grupach. Przed *Spacerem* każda grupa przygotowuje informacje o poniższych wybranych obiektach, które w czasie wędrówki prezentuje pozostałym uczniom z klasy. Zadaniem uczniów jest zgromadzenie najważniejszych

informacji o zwiedzanych obiektach i fotograficzne udokumentowanie Wrocławia z lotu ptaka.

1. Brama Oławska.
  2. Muzeum Architektury.
  3. Wzgórze Polskie (funkcja dawniej i dziś).
  4. Katedra Wrocławska.
  5. Uniwersytet Wrocławski (Gmach Główny) i Wieża Matematyczna.
  6. Kościół Garnizonowy (św. Elżbiety).
- dodatkowe propozycje – zwiedzenie w Gmachu Głównym Uniwersytetu sali ukazującej historię uczelni, wejście na wieżę kościoła św. Marii Magdaleny (mostek czarownic)

Efekt końcowy: stworzenie klasowej wystawy fotograficznej – *Wrocław z lotu ptaka*

Początek spaceru: **Brama Oławska przy Placu Dominikańskim.**

Koniec spaceru: **plac przed kościołem św. Elżbiety.**

Karta pracy dla ucznia

1. **Brama Oławska** – zwróć uwagę na dawną zabudowę i fortyfikację miasta? Co się zmieniło? Jakie dostrzegasz różnice w porównaniu ze stanem obecnym?

.....

.....

.....

.....

2. **Muzeum Architektury** – zanotuj najważniejsze informacje: kiedy powstało, w murach jakiego obiektu, jak się nazywa wewnętrzny dziedziniec budynku i jaką pełnił niegdyś funkcję, jakie imprezy odbywają się obecnie w Muzeum Architektury?

.....

.....

.....

.....

- **Makieta dawnych zabudowań Wrocławia** – przyjrzyj się dokładnie makiecie, porównaj dawną zabudowę z obecną, zwróć uwagę na fosę miejską i bieg Odry. Jakie dostrzegasz zmiany?

.....

.....

.....

3. **Wzgórze Polskie** – kiedy je wzniesiono, dawna nazwa, jaką funkcję pełniło kiedyś, a jaką obecnie?

.....

.....

.....

.....

4. **Katedra Wrocławska** – kiedy powstała, za czyjego panowania, losy na przełomie stuleci itp.).

.....
.....
.....

5. **Wieża Katedry** – jakie kościoły i inne obiekty Ostrowa Tumskiego można zlokalizować z wieży Katedry? Rozpoznaj je i zanotuj.

.....
.....
.....

- Zwróć uwagę na staw znajdujący się na terenie Ogrodu Botanicznego. Czy wiesz, czego jest pozostałością?

.....
.....
.....

6. **Uniwersytet Wrocławski (Gmach Główny)** – zanotuj podstawowe informacje: kiedy założono Uniwersytet, z czyjej inicjatywy, jakie przedmioty wykładano jako pierwsze itp.

.....
.....
.....

7. **Wieża Matematyczna**

- co symbolizują figury znajdujące się na wieży, jakie mają atrybuty?

.....
.....
.....

- jakie wyspy Wrocławia widać z Wieży Matematycznej, nazwij je, korzystając z planu miasta

.....
.....
.....

- w jaki sposób ukształtowanie terenu (obecność rzeki) wpłynęło na rozwój miasta?

.....
.....
.....

8. **Kościół św. Elżbiety (Garnizonowy)** – kiedy powstał, jakie były jego losy (zniszczenia), jaką funkcję pełni obecnie, czyj wizerunek widnieje na witrażu obok głównego wejścia?

.....
.....
.....

9. **Wieża kościoła św. Elżbiety** – odnajdź dzielnicę Wrocławia, w której znajduje się Twój dom, jak się ona nazywa, w jakim jest kierunku względem wieży kościoła (zapisz symbolami: N – północ, S – południe, E – wschód, W – zachód)

.....
 .....
 .....

10. Która z poznanych przez Ciebie wież była najwyższa? ☺

.....
 .....

Spacer drugi

Miejsca przyjemne i pożyteczne, czyli czytelnie i biblioteki studenckie

Cele

Wiedza:

- zapoznanie uczniów z niektórymi czytelniami wrocławskich uczelni i obiektami, w których się znajdują,
- poznanie zasad korzystania z biblioteki i czytelnia (wyjaśnienie terminów bibliotecznych – katalog, rewers, sygnatura i procedury wypożyczania książek),
- wskazywanie i podkreślanie dużej roli czytelnia w nauce studenckiej i nie tylko,
- popularyzowanie czytelnictwa.

Ćwiczone umiejętności:

- ocenianie walorów użytkowych danego miejsca (funkcjonalność czytelnia),
- prezentowanie przygotowanych informacji (wejście w rolę przewodnika po Wrocławiu),
- współdziałanie w grupie,
- dokonywanie selekcji materiału,
- dokumentowanie fotograficzne zwiedzanych obiektów.

Metody: zbieranie i selekcja informacji, praca w grupach.

Pomoce: zeszyt do notowania, aparat fotograficzny.

Uczniowie pracują w grupach, zbierając informacje o walorach użytkowych danej czytelnia wg poniższych punktów:

1. Wielkość czytelnia (duża/mała sala, ilość miejsc do pracy, swobodne przejścia między stolikami itp.).
2. Komfort pracy (czy stół i krzesła są wygodne, czy stoliki mają lampki itp.).
3. Estetyka czytelnia (wystrój, jakość sprzętu, kolory, kwiaty itp.).
4. Szatnia/wieszaki itp. (czy jest możliwość zostawienia kurtek itp.).
5. Katalog komputerowy (czy można z niego korzystać).
6. Automat do napojów/ksero (czy znajdują się na terenie biblioteki).
7. Księgozbiór (liczba książek, działy, najstarsze zbiory itp.).
8. Historia (od kiedy istnieje).
9. Dostępność (kto może korzystać ze zbiorów – wszyscy mieszkańcy czy tylko studenci).
10. Godziny pracy.

Zadaniem uczniów po *Spacerze* jest opracowanie i wykonanie w grupie *Informatora o akademickich czytelnich* oraz indywidualne zaprezentowanie czytelnicy znajdującej się w bibliotece koło miejsca zamieszkania (zdjęcia+opis).

Proponowane trasy spaceru:

1. Czytelnia Botaniczna i Zoologiczna – Ogród Botaniczny.
2. Czytelnia Polonistyczna – pl. Nankiera.
3. Czytelnia Germanistów – pl. Nankiera.
4. Czytelnia Ossolineum – ul. Szewska.
5. Czytelnia Geograficzna – Gmach Główny Uniwersytetu.
6. Czytelnia w Bibliotece Uniwersyteckiej

– lub (z dokładnym zwiedzaniem obiektów, w których znajdują się czytelnice):

1. Czytelnia w Bibliotece Uniwersyteckiej.
2. Czytelnia Ossolineum.

Efekt końcowy: zaprojektowanie *Informatora o wrocławskich czytelnich akademickich* oraz sporządzenie klasowej wystawy pt. *Biblioteka i czytelnia w mojej okolicy*.

- Dodatkową formą aktywności uczniów może być prezentacja historii obiektu, w którym znajduje się dana czytelnia (z wcześniejszym zebraniem materiałów).

Spacer trzeci

Szlakiem wrocławskich krasnoludków

Cele

Wiedza:

- poznanie historii początków krasnali we Wrocławiu (Pomarańczowa Alternatywa),
- poznanie historii wybranych ulic i obiektów Wrocławia.

Ćwiczone umiejętności:

- wyszukiwanie informacji z różnych źródeł (w ramach przygotowania do spaceru),
- sztuka prezentacji (wejście w rolę przewodnika po Wrocławiu),
- orientacja na mapie,
- współdziałanie w grupie.

Metody: praca z kartą pracy, praca w grupach, praca z przewodnikiem i planem miasta.

Pomoce: karta pracy, plan miasta, przewodnik po Wrocławiu.

Uczniowie pracują w grupach. Przed *Spacerem* każda grupa przygotowuje informacje o poniższych wybranych obiektach i ulicach Wrocławia, które w czasie wędrowki prezentuje pozostałym uczniom z klasy.

1. Pomarańczowa Alternatywa.
2. Syzyf/syzyfowa praca.
3. Ulica Oławska (meloman).
4. Rynek/Ratusz.
5. Sukiennice (halabarda).
6. Ulica Kuźnicza (obieżyświat).

7. Kamieniczki Jaś i Małgosia.
8. Ulica Rzeźnicza, Jatki
9. Ulica Więzienna.
10. Dawne łaźnie miejskie.

Efekt końcowy: stworzenie miniprzewodnika po Wrocławiu pt. *Szlakiem wrocławskich krasnoludków*.

Początek spaceru: **fontanna przed Teatrem Lalek.**

Koniec spaceru: **Bulwar Piotra Włostowica.**

Szlakiem wrocławskich krasnoludków Karta pracy dla ucznia

1. Krasnoludki wokół fontanny przed Teatrem Lalek.

a) co robią krasnoludki znajdujące się przed fontanną, nazwij je?

.....

.....

.....

Świdnicka – przejście podziemne – Papa Krasnal

2. **Papa Krasnal** przy przejściu podziemnym.

a) czym była Pomarańczowa Alternatywa?

.....

.....

.....

Ulica Świdnicka – Słupniki i Syzyfki przy poczcie w Rynku

3. **Syzyfki.**

a) kim był Syzyf?

.....

.....

.....

b) co oznacza zwrot *syzyfowa praca*?

.....

.....

.....

Oławska – Słupniki – Grajek i Meloman (przy salonie sukien ślubnych)

4. **Słupniki oraz Grajek i Meloman.**

a) co oznacza słowo *meloman*?

.....

.....

.....

b) czego dowiedziałeś się o ulicy Oławskiej?

.....
 .....
 .....

Oławska – Rynek – Gołębnik (restauracja Spiż/parapet)

5. Gołębnik.

a) kiedy wytyczono granice wrocławskiego Rynku?

.....
 .....

b) kiedy zbudowano Ratusz, jaką funkcję pełni, co się w nim obecnie znajduje?

.....
 .....
 .....

Rynek – Sukiennice 12 – Halabardnik/Strażnik (nad wejściem do Straży Miejskiej)

6. Halabardnik (Strażnik).

a) co to jest halabarda?

.....
 .....

b) czego dowiedziałeś się o ulicy Sukiennice?

.....
 .....

Sukiennice – Zautek Grotowskiego – Obieżysmak przed restauracją Pizza Hut

7. Obieżysmak.

a) w oparciu o jakie słowo utworzono nazwę krasnoludka? Wyjaśnij je, podaj inne propozycje

.....
 .....

b) jakich znanych Ci współczesnych Polaków można określić tym słowem?

.....
 .....

*Pizza Hut – Kuźnicza – Kuźnik (na rogu przy sklepie jubilera),
 Pierožnik (przy wejściu do restauracji STP)*

8. Kuźnik i Pierožnik.

a) czego dowiedziałeś się o ulicy Kuźniczej (pochodzenie nazwy)?

.....
 .....
 .....

Kuźnicza – Igielna – kościół św. Elżbiety – Śpioch (na tyłach kamieniczki Jaś) – Muzeum Krasnoludków

9. Śpioch.

a) czego dowiedziałeś się o kamieniczkach Jaś i Małgosia (kiedy powstały, jaką rolę kiedyś pełniły, co się w nich obecnie znajduje)?

.....
 .....

Kościół św. Elżbiety – ul. Mikołaja – ul. Rzeźnicza – Krasnal teatralny (witający) przy Teatrze Współczesnym

10. Krasnal teatralny.

a) czego dowiedziałeś się o ul. Rzeźniczej?

.....
 .....

Rzeźnicza – Łazienna – Jatki (krasnal Rzeźnik) – Więzienna (krasnal Więziennik)

11. Rzeźnik (ukradziony) i Więziennik.

a) skąd się wzięła nazwa ulicy Jatki, co się tu kiedyś znajdowało?

.....
 .....

b) czego dowiedziałeś się o ulicy Więziennej?

.....
 .....

Więzienna – Uniwersytecka – Pomnik Szymierza (ukradziony krasnal Szymierz pod przejściem) – Grodzka – Most Piaskowy – Pracz Odrzański (nad Odrą, widok z Mostu)

12. Pracz Odrzański.

a) czego dowiedziałeś się o łaźniach miejskich, jak dawniej dbano o higienę?

.....
 .....

Szlakiem wrocławskich krasnoludków

Karta dla nauczyciela

1. Krasnoludki wokół fontanny przed Teatrem Lalek.

a) Wierzbnik, Zbierający wodę, Puszczający Stateczki, Karmiący Ptaki, Ogrodnik, Aktor, Parasolnik.

Świdnicka – przejście podziemne – Papa Krasnal

2. **Papa Krasnal** przy przejściu podziemnym.

a) **Pomarańczowa Alternatywa** – ruch studencki działający w latach 80. XX w. wykorzystujący do swych akcji motyw krasnoludków, jego celem był sprzeciw wobec reżimu i szarżyzny PRL – u. Pierwsze krasnale pojawiły się we Wrocławiu w stanie wojennym w nocy z 30 na 31. VIII. 1982 r. Namalował go sprayem szef PA Waldemar Frydrych (Major) i jego przyjaciel Wiesiek Cupała (miejsca: transformator na Sępolnie, drugi blok na Biskupinie). Krasnale malowano często na plamach, pod którymi kryły się nielegalne polityczne hasła. PA urzędowała w latach 80. spontaniczne happeningi, do których dołączali przechodnie (częstym miejscem akcji była ul. Świdnicka).

Świdnicka – Słupniki i Syzyfki przy poczcie w Rynku

3. Syzyfki.

- a) Syzyf – najbardziej chytry z ludzi, ukarany przez bogów – za swe liczne sprawy, właczał głaz na górę, który u szczytu spadał,
- b) *syzyfowa praca* – nadaremna, bezskuteczna.

Oławska – Słupniki – Grajek i Meloman (przy salonie sukien ślubnych)

4. Słupniki – Grajek i Meloman.

- a) meloman – miłośnik muzyki (głównie klasycznej),
- b) ulica Oławska – datowana po raz pierwszy w 1345 r., część między Rynkiem a ul. Szewską nosiła niegdyś nazwę Kuśnierska od zamieszkiwanych ją kuśnierzy (do 1450 r.), w XIX w. zatrzymywało się w zajazdach na Oławskiej wielu wybitnych Polaków.

Oławska – Rynek – Gołębnik (restauracja Spiż/parapet)

5. Gołębnik.

- a) Rynek – wytyczony około poł. XIII w., jeden z największych w Polsce, otoczony przez 60 kamienic, do 1976 r. jeździły po nim tramwaje,
- b) Ratusz – wznoszony etapami od XIII do pocz. XVII w., pierwotnie w XIII w. był na jego miejscu Dom Kupców służący celom handlowym, obecnie siedziba władz miejskich.

Rynek – Sukiennice 12 – Halabardnik /Strażnik (nad wejściem do Straży Miejskiej)

6. Halabardnik (Strażnik).

- a) halabarda – broń piechoty złożona z siekiery, grotu i haka osadzonych na drzewcu, od XVII w. używana przez straż miejską i dworską, obecnie broń gwardii papieskiej,
- b) Sukiennice – ulica, na której od XIII w. znajdowały się kramy z suknem, przetrwały kilka stuleci do czasu wybudowania w XIX w. domów handlowych.

Sukiennice – Zaułek Grotowskiego – Obieźysmak przed restauracją Pizza Hut

7. Obieźysmak.

- a) obieźyswiat – wędrownik, włóczykij, podróżnik,
- b) Tony Halik, Wojciech Cejrowski, Beata Pawlikowska.

Pizza Hut – Kuźnicza – Kuźnik (na rogu przy sklepie jubilera), Pirożnik (przy wejściu do restauracji STP)

8. **Kuźnik i Pirożnik.**

a) ulica Kuźnicza – odnotowana pod obecną nazwą w 1345 r., pochodzi od kuźni znajdującej się w tym miejscu w średniowieczu, obok kowali mieszkali tu też ślusarze i znajdowały się przy niej liczne zajazdy.

Kuźnicza – Igielna – kościół św. Elżbiety – Śpioch (na tyłach kamieniczki Jaś) – Muzeum Krasnoludków

9. **Śpioch.**

a) kamieniczki Jaś i Małgosia – wybudowane w XV w., prowadziły przez bramę na cmentarz przykościelny (napis na bramie: Śmierć bramą życia), tworzyły ciąg zabudowy – domków altarystów. W latach 60. XX przekazane jako siedziba Towarzystwu Miłośników Wrocławia. W 1995 r. kamieniczka Jaś została wydzierżawiona na 20 lat prof. ASP Eugeniuszowi Getowi-Stankiewiczowi, który prowadzi w niej warsztaty z miedziorytu dla studentów.

Kościół św. Elżbiety – ul. Mikołaja – ul. Rzeźnicza – Krasnal teatralny (witający) przy Teatrze Współczesnym

10. **Krasnal teatralny.**

a) ulica Rzeźnicza – wzmiankowana po raz pierwszy w 1345 r., miejsce rzeźni miejskiej (inne nazwy: Wola – od wołu, Za Chlewami).

Rzeźnicza – Łazienna – Jatki (Rzeźnik) – Więzienna (Więziennik)

11. **Rzeźnik (ukradziony) i Więziennik.**

a) Jatki – wzięła swą nazwę od jatek (rzeźni) powstałych tu w XIII w.

b) ulica Więzienna – przy niej więzienie miejskie od XIV w.

Więzienna – Uniwersytecka – Pomnik Szymierza (ukradziony krasnal Szymierz pod przejściem) – Grodzka – Most Piaskowy – Praczn Odrzański (nad Odrą, widok z Mostu)

12. **Praczn Odrzański.**

a) łaźnie miejskie – budowane nad brzegami rzeki, datowane od XIV w., znajdowały się m.in. przy ul. Łaziennej i na Piasku (łaźnia klasztoru Augustianów), posiadały osobne pomieszczenia dla kobiet i mężczyzn oraz miejsca na odpoczynek, na miejscu można było się też posilić.

Odpoczynek nad Odrą (Bulwar Piotra Włostowica)

Aleksandra Gólczevska

Zakony na ziemiach polskich na przykładzie zgromadzenia zakonnego Cystersów

Konspekt lekcji historii dla gimnazjum

Cele operacyjne

Po zakończeniu zajęć uczeń potrafi:

- operować pojęciami: reguła, generał zakonu, prowincjał, prowincja zakonna, przeor,
- podać daty powstania zakonu O.O. Cystersów, przybycia do Polski,
- na mapie wskazać szlak cysterski,
- współpracować w grupie.

Metody: pogadanka, praca z tekstem, mapa mentalna, praca z mapą..

Formy: zbiorowa, grupowa, indywidualna.

Środki dydaktyczne: teksty, zdjęcia, ilustracje, mapa Polski.

Przebieg lekcji

- 1) Wspólne wypisywanie wszystkich znanych uczniom zakonów.
- 2) Uczniowie otrzymują materiały dotyczące zakonu Cystersów.
- 3) Wyjaśnienie niezrozumiałych pojęć: reguła zakonna, generał zakonu, prowincjał, prowincja zakonna, przeor.
- 4) Omówienie tekstu i wspólne rysowanie mapy mentalnej (patrz rys. na końcu opracowania)
- 5) Informacje o przybyciu i początkach cystersów w Polsce.
Uczniowie podzieleni na trzyosobowe grupy otrzymują materiały przygotowane przez nauczyciela. Ich zadaniem jest ustalenie kolejności wydarzeń: przybycie cystersów na ziemię polskie z zaznaczeniem Dolnego Śląska. Prezentacja i omówienie wniosków na forum klasy.
- 6) Uczniowie pracują z mapą Polski wyznaczając szlak cysterski.
- 7) Prezentacja zdjęć klasztorów cysterskich na ziemiach polskich, oraz omówienie.
- 8) Praca domowa:

Przeprowadź sondę uliczną i zapytaj 10 napotkanych osób:

- gdzie na Dolnym Śląsku znajdują się klasztory cysterskie?
- co wiedzą na ich temat?

Materiały do wykorzystania na lekcji

Cystersi (łac. Sacer Ordo Cisterciensis O. Cist.) są zakonem typu mniszego Zakon ten powstał w Burgundii we Francji w 1098 roku (według tradycji 21 marca) na bazie ruchu odnowy Kościoła katolickiego i życia zakonnego w duchu reformy gregoriańskiej oraz w duchu nurtu pustelniczego w monastycyzmie.

Jego założycielem był **św. Robert (1024-1111)**, opat klasztoru benedyktyńskiego w Molesmes w Burgundii. Przez pierwsze lata istnienia zakonnicy, którzy zamieszkali w **Nowym Klasztorze**, jak nazywano ich pierwszą siedzibę, byli benedyktynami o zmienionej charyzmie. **Dopiero później od miejsca zamieszkania – cis tertium lapidem, tzn. za trzecim kamieniem milowym starorzymskiego szlaku z Langres do Chalons (łac. Cistertium, dzisiejsze Citeaux koło Dijon w die-**

cezji Chalón) – zaczęło ich nazywać cystersami. Powstała wspólnota jako nowy zakon zatwierdził Kalikst II z 23 grudnia 1119 roku. Za współzałożycieli zakonu uważa się też św. Albertyk z Gteaux (zm. 26 I 1109), św. Stefana Hardinga (1060-1134) i św. Bernarda z Clairvaux (1090-1153). Po zatwierdzeniu nowego zakonu, celem odróżnienia od benedyktynów, św. Albertyk, drugi opat Cîteaux, wprowadził nowy habit – szary lub biały z czarnym szkaplerzem przepasanym czarnym pasem; strojem uroczystym, chórowym jest biała kukulla (płaszcz zakonny); nowicjusze noszą habit biały z białym szkaplerzem, przepasanym białym pasem.

Charyzmatem cystersów jest służba Bogu, człowiekowi przez modlitwę i pracę – *Ora et labom* („Módl się i pracuj”). Cystersi prowadzą życie wspólne, praktykują ubóstwo; pod względem ascetycznym i estetycznym preferują surowość i prostotę. Życie monastyczne realizują przez oddawanie czci Bogu wspólnotowym sprawowaniem Liturgii Godzin. W zależności od potrzeb Kościoła i możliwości klasztoru włączają się w działalność apostołską (w tym m.in. podejmują na niektórych terenach, pierwotnie zakazaną im przez regułę, działalność duszpasterską – parafie, rekolekcje itp.).

Duchowość zakonu jest oparta na pierwotnej (bez późniejszych nowelizacji) regule św. Benedykta z Nursji, ideałach ewangelicznego ubóstwa i życia eremickiego. **Wewnętrzne życie w zakonie i klasztorach regulują konstytucje zakonne, tj. Charta caritatis (Karta miłości).** Ważne miejsce w duchowości cysterskiej, którą cechuje chrystocentryzm, zajmuje kult Eucharystii (szeroko upowszechniony od XII wieku) i kult Najświętszej Maryi Panny jako pośredniczki prowadzącej wiernych do Chrystusa.

Pod względem organizacyjnym zakon cystersów charakteryzuje się scentralizowaną organizacją wewnętrzną, według której wszystkie klasztory lokowane na różnych terytoriach były podporządkowane jednej władzy centralnej, którą stanowiła i nadal stanowi Kapituła Generalna, mająca pierwotnie siedzibę w Cîteaux, a obecnie w Rzymie. Zbierała się ona każdego roku w dniu Podwyższenia Krzyża Świętego (14 września). **Kapituła Generalna jest organem kontrolnym sprawującym władzę ustawodawczą i sądowniczą.** Klasztory cysterskie, w odróżnieniu od benedyktyńskich, jeśli nie przejęły zabudowań po innych zakonach, były sytuowane w dolinach, nad jeziorami, rzekami, pierwotnie w pewnej odległości od obszarów zamieszkałych (później pod tym względem nastąpiły zmiany).

Do 1120 roku klasztory powstawały tylko we Francji. W ciągu około 50 lat od powstania cystersi stali się jedną z najpopularniejszych wspólnot monastycznych średniowiecznej Europy. Na ziemiach polskich pojawili się na początku lat czterdziestych XII wieku. Po 1120 roku powstały klasztory poza Francją: 1123 – Niemcy, 1129 – Wyspy Brytyjskie, 1131 – Szwajcaria, 1132 – Belgia i Hiszpania, 1135 – Austria, 1142 – Irlandia itd.

Na ziemiach polskich pierwsze klasztory powstały około **1153 roku**. Obecnie za najstarsze opactwo uważa się klasztor w **Łeknie** (1143-1153!), a następnie w **Jędrzejowie**. Od połowy XII do końca XIV wieku na ziemiach polskich powstało 26 opactw, Klasztory lokowano we wszystkich dzielnicach średniowiecznej Polski: w Wielkopolsce (6), Małopolsce, na Śląsku, Pomorzu, na Kujawach, w ziemi do-

brzyńskiej. Pod względem liczby średniowiecznych fundacji Polska zajmuje siódme miejsce w Europie. Nowe opactwa powstały dopiero w czasach nowożytnych – w XVII-XVIII wieku, na wschodnich terenach Rzeczypospolitej: Wistyczne (1670-1675), Olizarowy Staw (1704-1711), Kimbarówka (1711-1775).

W wyniku kasat w XVI wieku przestały istnieć klasztory na Pomorzu Zachodnim i w Nowej Marchii, a w XIX wieku w Wielkopolsce, na Śląsku, w Małopolsce, na wschodnim Pomorzu i wschodnich terytoriach Rzeczypospolitej. Przetwały tylko opactwa (przejściowo przeoraty) w Mogile i Szczyrzycu. Na ich bazie po drugiej wojnie światowej została wznowiona działalność cystersów i rozbudowana sieć klasztorna na ziemiach polskich.

W 1580 roku utworzono polską prowincję cystersów (bez potwierdzenia papieskiego), po kasatach wskrzeszono ją w 1950 roku, erygowano w 1964 roku, a w 1987 roku jej istnienie potwierdził papież Jan Paweł II. Obecnie na ziemiach polskich funkcjonują 4 opactwa (Jędrzejów, Mogiła, Szczyrzyc, Wąchock), 5 przeoratów (Henryków, Kraków, Mogiła, Szklane Domy, Krzeszów, Sulejów, Oliwa) i kilka rezydencji.

Z kręgu zakonu cystersów wywodzi się 35 świętych, 41 błogosławionych, 3 papieży, 44 kardynałów, 598 biskupów i 1 Doktor Kościoła – św. Bernard z Clairvaux; w Polsce: bł. Mistrz Wincenty zwany Kadłubkiem, św. Jadwiga Śląska, bł. Benigna i bł. Adam Trebnic.

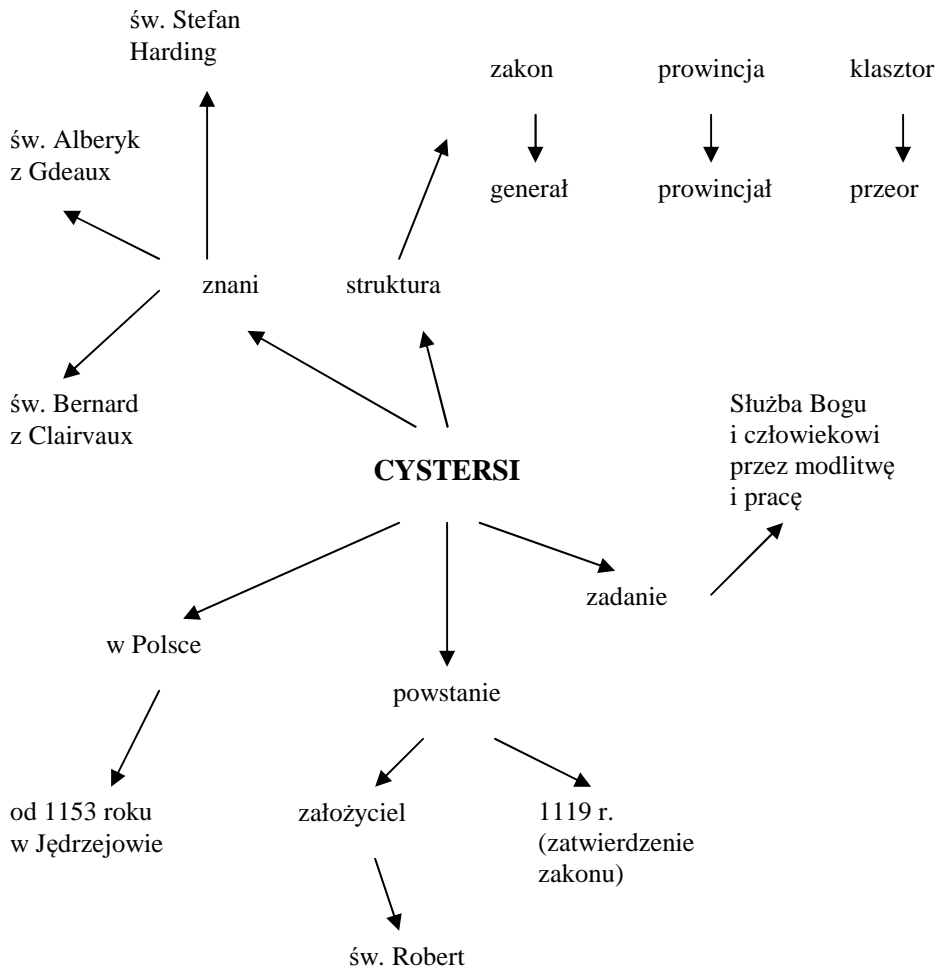
Od XII wieku obok linii męskiej rozwijała się też linia żeńska tego zakonu. Cysterki obejmowały kongregacje i klasztory podległe jurysdykcji biskupów diecezjalnych. Pierwszy klasztor powstał w Tart (1120-1125). W szybkim tempie rozpowszechniły się one w całej Europie, znacznie przewyższając liczbę klasztorów męskich. Na ziemiach polskich **pierwszym klasztorem żeńskim tej obserwacji była Trzebnica na Śląsku (1202, inkorporowany do zakonu w 1218 roku)**. Łącznie na ziemiach polskich i dawnej Rzeczypospolitej powstało 16 placówek. Klasztory te uległy kasacji w XVI wieku na Pomorzu Zachodnim i Wschodnim, a w XIX wieku na pozostałych terytoriach, w wyniku podobnych procesów jak klasztory męskie.

W historiografii cystersom przypisywano bardzo wielką rolę. W wielu dziedzinach życia średniowiecznego społeczeństwa uważano ich za pionierów. Mówiono o nich jako o „nosicielach gotycyzmu”, czyli tych, którzy mieli przynieść na ziemie polskie styl gotycki w architekturze; określano ich też jako „rekultywatorów pustkowi”, którzy niezagospodarowane miejsca mieli przysposabiać rolniczo; przypisywano im także wprowadzenie systemu czynszowego i nowych sposobów uprawy ziemi, wprowadzenie nowych gatunków roślin itp. Gdy na wszystkie z wymienionych kwestii spojrzymy krytycznie, badając m.in. szczegółowo dokumenty oraz różne zabytki kultury materialnej i porównamy je z osiągnięciami innych grup społecznych danego czasu, jednoznacznie możemy powiedzieć, że w większości są to tezy postawione na wyrost. Od początku, w każdym razie na ziemiach polskich, cystersi byli przede wszystkim odbiorcami dóbr nadawanych im przez miejscowych możnych. Ich pozycja ekonomiczna była natomiast wprost proporcjonalna do wzrastającego sukcesywnie prestiżu i uznania w Kościele i społeczeństwie.

Cystersi mieli bardzo wielkie znaczenie do około I połowy XIII wieku. Od tego czasu stopniowo ustępowali pola nowym zakonom (franciszkanom i dominikanom), które zaproponowały społeczeństwu zupełnie nowy model „drogi do Chrystusa”

przez bezpośrednie wyjście do ludzi ze Słowem Bożym. Należy jednak stwierdzić, że w kulturze Europy, w tym i na ziemiach polskich, cystersi, obok benedyktynów, odegrali znaczącą rolę w ugruntowywaniu wiary chrześcijańskiej, m.in. w upowszechnieniu kultu Najświętszej Maryi Panny i Eucharystii, bardzo umiejętnie włączając się w rytm życia ówczesnego społeczeństwa przy całkowitym zachowaniu swojej charyzmatu.

Przykładowa mapa mentalna

Iwona Wawer

Wycieczki dydaktyczne do realizacji edukacji regionalnej dla klas 4-6 szkoły podstawowej

*Świat zawsze takich nauczycieli chwalił i chwali,
którzy ucząc, chodzili, a chodząc nauczali*

Roman Minonsowicz, działacz Komisji Edukacji Narodowej

Niniejsza praca przedstawia propozycje wycieczek o charakterze historyczno-regionalnym, które mogłyby być zrealizowane na określonych poziomach nauczania w II etapie edukacyjnym. Zestaw ma być pomocą dla nauczycieli i wskazówką, gdzie najlepiej się wybrać z uczniami w klasie IV, a gdzie w klasie V lub VI. Jednocześnie jest próbą skorelowania treści wycieczki z programem nauczania historii i innych przedmiotów z bloku humanistycznego.

Edukacja regionalna wprowadzona do szkół Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. ma dostarczać wiedzy i kształtować więzi między uczniem a regionem macierzystym, czyli Wrocławiem i Dolnym Śląskiem. Przed nauczycielem staje zadanie wprowadzania do treści zajęć szkolnych przykładów z najbliższej okolicy szkoły i miejsca zamieszkania ucznia, wskazywanie lokalnych tradycji oraz ich kontynuowanie. Jedną z najważniejszych i najbardziej atrakcyjnych form realizacji programów regionalnych jest interdyscyplinarna wycieczka.

Celem wycieczki historycznej jest bezpośredni kontakt uczniów z zabytkami architektury oraz zwiedzanie miejsc związanych z ważnymi wydarzeniami historycznymi. Stanowi dodatkowe źródło wiadomości oraz dostarcza pięknych przeżyć i wzruszeń...wycieczka „wrywa” uczniów z tradycyjnego schematu lekcji w izbie szkolnej i stwarza możliwości konfrontacji autentycznych zabytków z wiedzą zdobytą w szkole.¹ Można tu jeszcze dodać, że niewątpliwie należy do ulubionych przez uczniów metod nauczania i do tych, które najlepiej pamiętają ze swojego pobytu w szkole.

Należy wspomnieć również o roli lekcji w muzeach, które zgromadziły wiele dokumentów, dzieł sztuki i innych zabytków z różnych epok. Ekspozycje te przemawiają do uczniów nie tylko treścią, ale również formą i barwą, wywołują emocje i głębokie przeżycia. Nie zapominajmy, że lekcje w muzeum to nie zwiedzanie całego gmachu, ale realizacja konkretnego tematu w odpowiednio wybranej sali lub kilku pomieszczeniach, powiązanych tematycznie.

Trzeba tu dodać, że wycieczka ma też słabe strony, a mianowicie jej przygotowanie jest dość czasochłonne i często wymaga ona sporych nakładów pieniężnych. Jednak realizować wychowanie regionalne można z powodzeniem podczas tanich wycieczek.

---

¹ M. Dąbrowa, *Szkolne wycieczki historyczne*, WSiP, Warszawa 1975

Propozycje wycieczek są tutaj podawane z punktu widzenia szkoły, w której pracuję – jej położenia (centrum Wrocławia – Nadodrze) i warunków materialnych rodziców uczniów (bezrobocie, duża patologia). Z jednej strony więc wycieczki powinny być jak najtańsze, z drugiej zaś samo położenie szkoły pomaga w ich organizacji.

W naszej szkole od kilku lat działa Koło Regionalne, w ramach którego członkowie często uczestniczą w wycieczkach. Okazji do poznawania miasta jest wiele. Bierzemy udział w rajdach i spacerach krajoznawczych organizowanych w ramach Wielkiej Nagrody Wrocławia, np. bezpłatny Rajd Szlakami Zabytków i Miejsc Upamiętnionych, organizowany przez Towarzystwo Miłośników Wrocławia 6 maja w rocznicę wyzwolenia Wrocławia, polegający na wycieczce oprowadzanej przez przewodnika wybraną przez szkołę trasą. Korzystamy z bezpłatnych wycieczek z przewodnikiem organizowanych z okazji Światowego Dnia Przewodnika lub innych imprezach okazjonalnie przygotowywanych przez PTTK i TMW, np. Powitanie Wiosny – Urodziny Dębu, w ramach których dowolna ilość klas ze szkoły mogła skorzystać z darmowej wycieczki z przewodnikiem miejskim, wybraną trasą.

W ramach wychowania regionalnego odpowiadamy na różne apele Kuratorium Oświaty czy zaproszenia instytucji miejskich, dzięki czemu bierzemy udział w imprezach o charakterze rozrywkowym, np. grudniowe Wrocławskie Święto Ulicy Św. Mikołaja, a także poważnych uroczystościach, np. kwietniowych obchodach miesiąca pamięci Golgoty Wschodu, czy rocznicy agresji ZSRR na Polskę, co kształtuje wśród uczniów postawy patriotyczne a także rozbudza zainteresowanie przeszłością narodu.

Aby uatrakcyjnić zajęcia warto zaglądać do Biura Promocji Miasta (Przejście Żelaznicze 17), gdzie można otrzymać materiały o Wrocławiu, a także informacje o imprezach. Tanie materiały można kupić w księgarni Klubu Związków Twórczych w Rynku (nr 24), a także w księgarni w siedzibie TMW mieszczącej się w kamieniczce *Małgosia* przy ul. Odrzańskiej. Tam też można dowiedzieć się o tanich imprezach miejskich.

Warto poprosić o pomoc rodziców uczniów. Pracują oni w różnych miejscach i mogą zorganizować darmowe wejścia do muzeum, ZOO, Ogrodu Botanicznego i innych ciekawych miejsc.

Przedstawione niżej propozycje pogrupowane są dla poszczególnych klas według schematu:

- I. Wycieczki piesze, kilkugodzinne, tu kolejno propozycje muzealne i spacery po mieście.
- II. Wycieczki dłuższe, wyjazdowe.

Klasa IV

I.

Muzeum Archeologiczne – ul. Cieszyńskiego 9, budynek Arsenалу

Zagadnienia: Pradzieje Śląska i życie ówczesnych jego mieszkańców.

Warte uwagi: ceramika, ozdoby, narzędzia i broń z okresu brązu; monety i ozdoby celtyckie i rzymskie, pięściak z Konradówki, gliniany baran kultowy z Jordanowa „skarb bursztynowy” z Partynic, bogate wyposażenie grobów „książęcych” z Za-

krzowa, ozdoby z grobów z różnych okresów, zabytki z zamków śląskich. Liczne plansze, modele i eksponaty przedstawiające pradzieje Śląska i życie ówczesnych jego mieszkańców. Stała wystawa: *Śląsk starożytny i wczesnośredniowieczny*.

Muzeum Archidiecezjalne – pl. Katedralny 16

Zagadnienia: Śląska sztuka sakralna, najstarsze zabytki historii i kultury polskiej, legendy związane z przedmiotami kultu religijnego.

Warte uwagi: najstarszy w Polsce dzwon Świętosława, odlany w 1300 r., gotycka szafa archiwalna Jana Paszkowicza, monstrancja z korzeniem w kształcie krzyża, znalezionym w trakcie budowy kościoła św. Bartłomieja, mumia egipskiego chłopca z IV w. p.n.e., ceramika starożytnej Grecji, „Księża Henrykowska” z 1270 r.

Muzeum Narodowe – Sztuka średniowieczna – pl. Powstańców Warszawy 5

Zagadnienia: Średniowieczna sztuka Śląska.

Warte uwagi: dwie wystawy: Śląska Rzeźba Kamienna XII-XIV w. (parter) i Sztuka Śląska XIV-XVI w. (I piętro). Pierwsza prezentuje, m.in. sarkofag Henryka IV Probusa, płytę nagrobną Henryka II Pobożnego, a także tympanon z Ołbina, drewniane rzeźby filarowe apostołów z kościoła Św. Marii Magdaleny. Druga przedstawia dzieła o tematyce religijnej. Kolejno możemy podziwiać sztukę anonimową w stylu Madonna na lwach, dalej w stylu mistycznym i Pięknych Madonn. Widoczne cechy charakterystyczne dla romanizmu i gotyku oraz pewne regionalne odrębności średniowiecznej sztuki śląskiej.

Ostrów Tumski

Zagadnienia: Początki miasta, historia zabytków i legendy z nimi związane, przykłady architektury romańskiej, gotyckiej.

Najstarsza część Wrocławia. W IX-X w. istniał tu ufortyfikowany gród Ślęzan. Z czasem powstał dwór komesa i zamek książęcy. Po ustanowieniu w 1000 r. biskupstwa wrocławskiego wzrosło znaczenie Ostrowa. Zbudowano katedrę i dwór biskupi. Ostrów pełnił rolę ośrodka władzy biskupiej i aż do 1810 r. podlegał jurysdykcji kościelnej. W XIX w. koryto Odry w rejonie ul. Św. Józefa i Ogrodu Botanicznego aż po most Młyński zostały zasypane i Ostrów Tumski przestał być wyspą. Groźne pożary i powodzie zniszczyły wiele średniowiecznych i późniejszych budynków, a działania wojenne 1945 r. dopełniły zniszczenia.

Warte uwagi: **Most Tumski** – zbudowany w l. 1888-89, żelazny, flankowany XIX-wiecznymi rzeźbami św. Jadwigi i św. Jana Chrzciciela. **Most Piaskowy** – w miejscu najstarszej przeprawy mostowej, tędy wiódł prastary szlak bursztynowy. Powstał w 1861 r. i jest najstarszym mostem żelaznym w mieście. Ciekawa ażurowa żelazna balustrada. **Mosty Młyńskie** – wzniesiony w 1885 r. o stalowej konstrukcji, dwuprzęsłowy z kamiennym tarasem widokowym w środkowej części. **Pomnik papieża Jana XXIII** (L. Nitschowa, 1968) – granitowy. Stanowi wyraz hołdu społeczeństwa polskiego dla pierwszego zwierzchnika Kościoła katolickiego, który uznał prawa Polski do Wrocławia i ziem zachodnich. **Kościół św. Marcina** – gotycki, z cegły i kamienia, zbudowany w XIII w. jako kaplica zamkowa. Wewnątrz zachowało się, m.in. gotyckie sakramentarium, rzeźby św. Marcina i Madonny z Dzieciątkiem (XV w.), drewniany krucyfiks. Przed wojną służył wyłącznie Polakom do czego nawiązuje witraż z motywem „Rodła”. Przed kościołem tablica z Prawdami Polaków. **Kościół**

św. Krzyża – gotycki, powstał z fundacji księcia Henryka IV Probusa, na pamiątkę zakończenia konfliktu i pojednania z biskupem Tomaszem II. Dwupoziomowa świątynia na planie krzyża łacińskiego, z pięknymi sieciowymi sklepieniami, tryptykiem szafkowym (XV w.) w ołtarzu głównym, tympanonem fundacyjnym z płaskorzeźbą Henryka IV i jego żony Matyldy u stóp tzw. Tronu Łaski, płytami nagrobnymi z XVI i XVII w. Kościół dolny, pierwotnie pod wezwaniem św. Bartłomieja, patrona Piastów śląskich, wielokrotnie rabowany, służył jako magazyn, schron dla ludności, stajnia dla wojsk szwedzkich. W kruchcie gotycki zwornik z płaskorzeźbą św. Jadwigi, zniszczone płyty nagrobne biskupów Nankera i Lubusza, renesansowe nagrobki i chrzcielnica. Kościół zdobi strzelisty hełm i Piastowski orzeł na fasadzie. Tablica na kościele informuje, że astronom Mikołaj Kopernik był scholastykiem kapituły przy kolegiacie św. Krzyża. Inna tablica mówi o wizycie Juliana Ursyna Niemcewicza. **Pomnik św. Jana Nepomucena** – barokowy, wykonany przez wrocławskiego rzeźbiarza J.J. Urbańskiego (1732). Na cokole płaskorzeźby przedstawiające sceny z życia tego czeskiego świętego i męczennika, straconego z rozkazu króla Wacława IV. **Kościół św. Piotra i Pawła** – niewielki, ceglany, na miejscu kościoła romańskiego. Wielokrotnie niszczone. W ołtarzu głównym gotycki polichromowany tryptyk z XV w. **Pałac Prepozytów** – rezydencja arcybiskupów metropolitów wrocławskich. W bramie wjazdowej artystycznie kuta żelazna krata, zdobiona herbami: papieskim (z tiarą) i kardynalskim (z kapeluszem kardynalskim). **Statua Matki Boskiej z Dzieciątkiem** – barokowa, z piaskowca, najstarsza sakralna rzeźba pomnikowa zachowana we Wrocławiu. **Kościół św. Idziego** – najstarszy z istniejących w mieście, ceglany, jedno-filarowy z ok. 1218-30, fundowany przez Piotra Włosta. Romański portal. Arkada łączy go z późnogotyckim budynkiem kapituły z charakterystyczną, odchyloną od pionu wieżą. Na arkadzie znana z wrocławskiej legendy kamienna kluska, od której łukowi nadano nazwę *Bramy Kluszczonej*.

Katedra św. Jana Chrzciciela

Budowla powstała w wyniku utworzenia przez Bolesława Chrobrego w 1000 r. biskupstwa wrocławskiego, stając się pierwszym kościołem parafialnym Wrocławia. Obecny korpus pochodzi z XIV w. Odbudowana po zniszczeniach II wojny światowej jest bazyliką trójnawową gotycką. Relikty romańskie w krypcie i portalu głównym, przed którym dwa kamienne lwy, w nawie głównej pomnik biskupa Nankera i marmurowa płaskorzeźba wykonana przez J.J. Urbańskiego przedstawiająca biskupa rzucającego klątwę na króla Jana Luksemburskiego, barokowa, marmurowa ambona, wotywny obraz Matki Bożej Sobieskiej, w ołtarzu gotycki tryptyk Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny z 1522 r. i obraz Matki Boskiej Ostrobramskiej, nagrobki biskupów i innych dostojników kościoła, kaplica Mariacka i św. Elżbiety, Bożego Ciała zw. Elektorską i in., piękne witraże i najwyższe w mieście wieże zwieńczone hełmami, na północnej wieży taras widokowy. Na południowej wieży, zaraz za narożnikiem wystaje skamieniała głowa młodego człowieka o ustach wykrzywionych przerażeniem, o którym opowiada wrocławska legenda.

Rynek i okolice

Zagadnienia: Cechy charakterystyczne średniowiecznego miasta, najciekawsze obiekty zabytkowe i legendy z nimi związane.

Rynek – jego powstanie wiąże się z lokacją na prawie magdeburkim po 1241 r., na skrzyżowaniu szlaków komunikacyjnych z południa na północ (ul. Świdnicka-

Kuźnicza) z zachodu na wschód (ul. Ruska-Oławska). Mimo późniejszych zmian, w zabudowie zachował się do dzisiaj średniowieczny układ przestrzenny. Jest jednym z największych w Europie i drugim w Polsce o wymiarach 208 m x 175 m. Wychodzi z niego 11 ulic.

Stary ratusz – zabytek z XIV-XVI w., w którego oryginalnych gotyckich wnętrzach mieści się Muzeum Historyczne z nowo powstałą galerią sławnych Wrocławian. Pomieszczenia sklepione na słupach, trójnawowy refektarz, kaplica, bogata dekoracja rzeźbiarska we wnętrzach i na elewacjach, zegar z XVI w. Pod ratuszem **Piwnica Świdnicka** – najstarsza gospoda miejska, znana co najmniej od 1275 r. Wejście do niej zdobią kamienne rzeźby pijanego czeladnika z dzbanem i rozszerzonej kobiety. **Nowy ratusz** – z II połowy XIX w. jest siedzibą obecnych władz miasta. **Pomnik Aleksandra hr. Fredry** – spiżowy z 1876 r. (L. Marconi) – przywieziony ze Lwowa w 1956 r. w setną rocznicę pobytu pisarza we Wrocławiu. Tu w XVI i XVII w. znajdowała się „klatka błaznów” miejsce wystawiania na widok publiczny nocnych awanturników, drobnych przestępców. Do 1945 r. stał tu pomnik króla Fryderyk Wilhelma III. **Pręgierz** – ustawiony w 1492 r., miejsce wymierzania kary drobnym przestępcom i oszustom, zniszczony w 1945 r. Obecny, wykonany w 1985 r., jest repliką gotyckiego pręgierza z wieńczącą go ongiś statuetką Rolanda.

Zabytkowe kamienice mieszczańskie w Rynku: **Pod Gryfami** (nr 2) - renesansowa z końca XVI w., ośmiokondygnacyjna, wówczas największa kamienica patrycjuszowska w mieście **Dwór Polski** (nr 5) – pierwotnie gotycka, przebudowana w duchu manieryzmu włoskiego stała się popularnym zajazdem, goszczącym wiele osobistości (Władysław Waza). **Pod Złotym Słońcem** (nr 6) – barokowa z balkonowym portalem. Niegdyś reprezentacyjny zajazd, gościł tu m. in. król Władysław Jagiellończyk, cesarz Rudolf II. **Pod Siedmioma Elektorami** (nr 8) – barokowa, na gotyckich fundamentach; polichromia przedstawia podobizny arcyksiążąt elektorów z cesarzem Leopoldem I. **Pod Złotym Dzbanem** (nr 22) – nazwę przyjęła od znajdującego się dawniej w oficynie browaru, od 1519 r. połączonego podziemnym korytarzem z Piwnicą Świdnicką. **Pod Złotym Pucharem** (nr 26) – powstała z połączenia dwu średniowiecznych budynków. **Pod Złotą Koroną** (nr 29) – renesansowa, wieńcząca ją na kształt korony ozdobna attyka była pierwszą tego rodzaju na Śląsku. **Pod Złotym Psem** (nr 41) – barokowa, uchodziła za jedną z najładniejszych w Rynku. **Pod Złotym Jeleniem** (nr 44) – od XV w. znajdowała się tu apteka, o czym informuje wmurowana w sieni tablica z 1624 r. z długą łacińską sentencją.

W okolicach Rynku znajduje się wiele godnych uwagi zabytków: **Kościół św. Elżbiety** (ul. św. Mikołaja) - gotycka, trójnawowa bazylika. We wnętrzu sakramentarium (1455), bogaty wystrój, polichromie i ołtarze, nagrobki, epitafia, w tym H. Rybischa renesansowy (1534-39), J.J. Wolffa barokowy (1722). Na murze wieży płaskorzeźba upamiętniająca upadek wieży w 1526 r. O podtrzymujących ją aniołach opowiada wrocławska legenda. Z otaczających dawniej kościoł kamieniczek, należących do służby kościelnej (altarystów), do dziś przetrwały dwie – przebudowane w 1564 r. stylu renesansowym **Jaś** i barokowa **Małgosia**. Łączy je barokowa bramka, wiodąca na zlikwidowany w XIX w. przykościelny cmentarz, o czym informuje łacińska transkrypcja (Śmierć wrotami żywota) zdobiąca arkadę. **Kościół św. Marii Magdaleny** (ul. Szewska) – ogromna, dwuwieżowa, gotycka bazylika, pochodząca w swym obecnym kształcie z lat 1355-1360. W południowej ścianie

wmurowano w 1546 r. tzw. „Portal Ołbiński”, jeden z najstarszych (ok. 1150) romańskich zabytków, pochodzący z rozebranego dawnego opactwa benedyktynów na wrocławskim Ołbinie. Z kościołem związane są legendy wrocławskie o „Dzwonie Grzesznika” i o „Mostku Czarownic (Pokutnic)”. **Plac Solny** – powstały po 1242 r., zwany też **Placem lub Rynkiem Polskim**, handlowano tu miodem, solą i skórą. Pod numerem 16 mieści się okazały, klasycystyczny budynek Starej Giełdy, powstały w 1822-24 r. według projektu K.F. Langhansa (młodsze), syna twórcy Bramy Brandenburskiej.

II.

Masyw Ślęży – ślady pradziejów

Zagadnienia: Prehistoria Śląska, osobliwości archeologiczne i przyrodnicze regionu, legendy ślęzańskie.

Trasa I: Sobótka – Muzeum Ślęzańskie – szlak czerwony do skrzyżowania ze szlakiem archeologicznym Czarny Niedźwiadek – na skrzyżowaniu szlak Czerwony Niedźwiadek – rezerwat archeologiczny w Będkowicach.

Trasa II: Sobótka – szlak czerwony do Przełęczy pod Wieżycą – Wieżycza – szlak żółty – źródło Jakuba – rzeźby kultowe „Panna z rybą”, „Niedźwiedź” – granica rezerwatu „Góra Ślęża” – źródło Ciurlik – Ściana – Droga Dzikiej Świni – czerwony szlak archeologiczny – Sobótka – Muzeum Ślęzańskie.

Sobótka – Muzeum Ślęzańskie im. S. Dunajewskiego zgromadziło wiele śladów pradziejów: pięknie zdobiona ceramika, gładzone w kamieniu siekierki, ozdoby, żarna, żłobione w rogu motyki, skrobaki i szpile. Przeniesiono tu w całości groby i kryjące proch urny – popielnice. Warto zatrzymać się przy kościele św. Anny, gdzie po jego północno-wschodniej stronie usytuowana jest przedchrześcijańska rzeźba „Grzyb”. Inny granitowy monolit „Mnich” znajduje się przy szosie z Sobótki do dolnego schroniska. **Wieżycza** (415 m n.p.m.) – znajduje się tu 15 metrowa kamienna wieża widokowa, pierwotnie zwana Wieżą Bismarcka, zbudowana w 1907 r., wokół stare lasy bukowo-lipowe. Pod szczytem dobrze zachowany wał, będący śladem po pradawnych kręgach kamiennych, wyznaczających miejsca pogańskiego kultu.

Będkowie – skansen archeologiczny odgradzony od drogi tęgą palisadą. Za nią rekonstrukcje chat i ślady wału obronnego. Całość rezerwatu składa się z grodziska, cmentarzyska kurhanowego i osady. Na terenie rezerwatu wystawa ukazująca działalność ludzi we wczesnym średniowieczu na obszarze Niziny Śląskiej i wokół Masywu Ślęży.

Ślęża (718 m n.p.m.) – najwyższy szczyt masywu, święta góra Słowian, zwana też Śląskim Olimpem. Znajduje się tu telewizyjna stacja przekaźnikowa z charakterystycznym masztem antenowym (136 m), obok zabytkowy kościół z 1852 r. oraz schronisko turystyczne im. R. Zmorskiego. Przy schronisku Krzyż Milenijny z 2000 r., na samym szczycie betonowa wieża widokowa, z której rozciąga się szeroka panorama na Góry Sowie, Karkonosze, Wrocław i Świdnicę. Ślęża w przeszłości była centrum pogańskich praktyk religijnych, na szczycie ślady kultu – niedźwiedź kamienny ze znakiem krzyża na brzuchu, fragmenty wałów kamiennych.

Klasa V

I.

Muzeum Etnograficzne – ul. Traugutta 111/113

Zagadnienia: Zabytki śląskiej sztuki ludowej.

Godne uwagi: kolekcje uli figuralnych z XVII-XIX w., malowanych mebli dolnośląskich, rzeźb, grafiki i obrazów malowanych na szkłe. Warto odwiedzić to muzeum zwłaszcza w okresie Bożego Narodzenia – wystawa szopek betlejemskich i Wielkanocy – wystawa i kiermasz palm wileńskich i pisanek.

Muzeum Narodowe – sztuka baroku – pl. Powstańców Warszawy 5

Zagadnienia: Zabytki i twórcy śląskiej sztuki baroku. **Warte uwagi:** malarstwo sztalugowe, m.in. „Święta rodzina”, „Śmierć św. Barbary”, „Orfeusz grający zwierzętom” Michała L. Willmanna - czołowego śląskiego malarza baroku oraz rzeźba, m.in. „Dawid” Jana Jerzego Urbańskiego, fragment zespołu figur i dekoracji ze stall kościoła klasztoru cystersów w Lubiążu M. Steina, „Święty Bartłomiej”, „Święty Andrzej” Th. Weissfelda, czy F.J. Mangoldta „Grupa Zwiastowanie”.

Uniwersytet Wrocławski i jego okolice – Plac Uniwersytecki, ul. Grodzka, ul. Szewska, ul. Nankera

Zagadnienia: Piastowski Wrocław, tradycje naukowe i uniwersyteckie miasta, architektura baroku, związki Wrocławia ze Lwowem.

Uniwersytet – na lewym brzegu Odry, w miejscu, w którym stał dawny zamek książęcy, z początku XIII w. W 1702 r. powstała tu Akademia Leopoldyńska. Uniwersytet założono w 1811 r. Olbrzymi gmach kryje wspaniałe barokowe wnętrza z Aulą Leopoldyna i Cesarskimi Schodami na czele. Z tarasu Wieży Matematycznej widok na Stare Miasto i Przedmieście Odrzańskie. **Brama Cesarska** łączy budynek Uniwersytetu z **kościółem Najświętszego Imienia Jezus** – z pięknym barokowym wnętrzem. Tutaj wspaniały fresk wykonany przez J.M. Rottmayera i obok ołtarza głównego – Pieta, kopia watykańskiej rzeźby Michała Anioła.

Ulicą Uniwersytecką przechodzimy do ul. Szewskiej: **Biblioteka Narodowego Zakładu im. Ossolińskich** – założona we Lwowie w 1817 r. przez J.M. Ossolińskiego. W 1946 r. sprowadzona do Wrocławia znalazła siedzibę w XVIII-wiecznym, barokowym budynku klasztoru Szpitalików z Czerwoną Gwiazdą. W zbiorach wiele rękopisów i starodruków, m.in. rękopis „Pana Tadeusza” A. Mickiewicza. **Kościół św. Macieja** – gotycki, z przełomu XIII i XIV w., w podziemiach prochy poety-mistyka Jana Scheffera zwanego Angelusem Silesiusem (Aniołem Ślązakiem), żyjącego w latach 1624-1677. Przy kościele figura św. Jana Nepomucena. **Mauzoleum Piastów Wrocławskich** – dawny klasztor i kościół Klarysek z 1256 r., obecnie klasztor Sióstr Urszulanek. W kaplicy św. Jadwigi i kościele św. Klary sarkofagi, płyty nagrobne i portrety książąt śląskich, m.in.: Henryka V, Henryka VI (ostatniego Piasta Wrocławskiego), księżnej Anny (żony Henryka II, fundatorki klasztoru) oraz urna z sercem księżnej Karoliny (ostatniej z rodu Piastów Śląskich, zmarłej w 1702 r.). **Kościół św. Wincentego** – dawniej św. Jakuba, ufundowany przez Henryka II, należy do najstarszych i największych świątyń Wrocławia. Początkowo przeznaczony dla franciszkanów, od 1529 r. w rękach norbertanów. Obecnie pełni rolę katedry greckokatolickiej diecezji wrocławsko-gdańskiej. **Domek**

romański – późnoromański (początek XIII w.) dom mieszkalny, własność klasztoru Cystersek w Trzebnicy – zwany Domem Panien Trzebnickich; obecnie galeria sztuki.

Leśnica – karczma Rzym

Zagadnienia: Ciekawe miejsca w najbliższej okolicy panowania Piastów na Dolnym Śląsku, środowisko przyrodnicze okolic Wrocławia.

Leśnica – dawny gród z XIII w., założony przez księcia piastowskiego Bolesława Wysokiego, wnuka Bolesława Krzywoustego. Prawa miejskie otrzymała w 1261 r. Na pętli tramwajowej figura papieża Jana Pawła II, na placu Świętojańskim przed wejściem do Zamku maryjna figura barokowa z XVIII w. Na miejscu gotyckiego zamku stoi barokowy pałac, w otoczeniu rozległego, z ciekawym drzewostanem parku, ograniczonego rzeką Bystrzycą. Przy ul. Wolskiej gotycki z XV w. kościół p.w. św. Jadwigi śląskiej. Posiada cenne freski sklepienne z XVIII w. Na placu przed kościołem figura patronki. **Most stalowy na Bystrzycy**, nowoczesny, zbudowany w 1999 r. w miejsce, zniszczonej przez powódź, drewnianej kładki. Jest to kopia mostu istniejącego we Francji. Łączy Leśnicę ze Złotnikami.

Złotniki (nazwa historyczna) to w średniowieczu wieś służebna podległa właścicielowi leśnickiego zamku. Z tamtejszymi zakładami chemicznymi związana jest postać Fryderyka Bergiusa, doktora fizyki, który otrzymał w 1931 r. nagrodę Nobla – udało mu się uzyskać benzynę z węgla.

Jerzmanowo – dawna wieś podwrocławska z XIII w. Tu dwa kościoły: większy, obecnie katolicki p.w. Matki Boskiej Królowej Polski, zbudowany w 1880 r. jako kościół ewangelicki i typowo wiejski kościółek gotycki p.w. św. Jadwigi, z XIV/XV w., otoczony średniowiecznym murem z polnego kamienia. Posiada barokowe wyposażenie wnętrza.

Przy końcu ulicy Jarnołtowskiej zabudowania **karczmy „Rzym”**, w której jak głosi legenda, dawno temu sam Twardowski bywał. Po drugiej stronie stary młyn przy dawnym nieczynnym korycie rzeki Bystrzycy. Po przejściu przez stary most znajdziemy się w Krajobrazowym Parku Doliny Bystrzycy, gdzie można odpocząć na łonie przyrody.

II.

Szlak cysterski

Zagadnienia: Zabytki, pamiątki i miejsca historyczne Dolnego Śląska, sztuka średniowieczna i rozwój osadnictwa w Polsce.

Henryków – Ziębice

Opactwo cysterskie powstałe z inicjatywy księcia Henryka I Brodatego. Pierwsza wzmianka w dokumentach z 1222 r. Główny zabytek to kościół p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela, obecnie zbarokizowany z przebogatym wystrojem, m.in. piękne stalle z początku XVIII w., malarstwo M. Willmanna, mauzoleum Bolka II ziębickiego z gotycką płytą nagrobną księcia i jego żony Juty. Do kościoła przylega klasztor barokowy – obecnie seminarium duchowne. Tu powstała *Księga Henrykowska* z pierwszym zdaniem w języku polskim. Na dziedzińcu barokowe rzeźby Św. Trójcy i studnia św. Józefa. Przed wyjazdem barokowa statua św. Jana Nepomucena. Z kościołem sąsiaduje barokowy budynek szpitalny, oficyny klasztorne i ogród opacki z pawilo-

nem letnim i oranżerią, a całość w pięknym parku. Obok oficyn gotycki dom czeladzi (XIV w.) i fragment średniowiecznych murów obronnych.

We wsi gotycki kościół św. Andrzeja, rozbudowany w XVII w., obok Brama Dolna, a przy niej figura św. Jana Nepomucena. W centrum wsi Brama Górna z barokowymi figurami świętych zakonu cystersów: Benedykta i Bernarda, a także barokowy spichlerz.

Wracając warto zwiedzić **Ziębice**, a przede wszystkim Muzeum Gospodarstwa Domowego, gotycki dwunawowy kościół parafialny Panny Marii i Św. Jerzego z gotyckimi freskami i fragmenty średniowiecznych murów obronnych z Bramę Paczkowską z 1491 r.

Kamieniec Ząbkowicki

Z dawnego opactwa cystersów (1292) pozostał dobrze zachowany gotycki kościół p.w. Wniebowzięcia NMP przebudowany w stylu barokowym. Wewnątrz obrazy pędzla M. Willmanna (ołtarz główny) i jego ucznia Franciszka Liszki oraz piękny zespół późnobarokowych rzeźb figuralnych. Zachowane skrzydło barokowe klasztoru.

Nie opodal, na wzgórzu, ruiny słynnego pałacu Hohenzollernów z XIX w., zbudowanego w stylu neogotyckim, z górującymi nad okolicą czterema wieżami, a także kościół poewangelicki p.w. Świętej Trójcy w otoczeniu wspaniałego, choć mocno zaniedbanego starego parku w stylu angielskim. Po ostatniej powodzi w 1997 r. postawiono przy mostku nad niewielką rzeczką Budzówką krzyż, na którym zaznaczono wysokość fali powodziowej.

Bardo Śląskie

Zabytkowe miasteczko związane z cystersami z Kamieńca. Jest celem licznych pielgrzymek, gdyż w tutejszym kościele Nawiedzenia NMP znajduje się XII-wieczna rzeźba Matki Bożej – obiekt szczególnej czci wiernych. Godnym zwiedzenia jest muzeum bogate w elementy wyposażenia dawnych świątyń. W podziemiach kościoła czynna cały rok ruchoma szopka. W centrum miasta na Nysie Kłodzkiej kamienny most z XV w. Na okolicznych wzgórzach liczne kapliczki drogi krzyżowej i stacji różańcowych.

Klasa VI

I.

Panorama Raclawicka – ul. Purkiniego 11

Zagadnienia: Artystyczna wizja wydarzenia historycznego.

Dzieło Jana Styki i Wojciecha Kossaka powstało we Lwowie w 1894 r. w stulecie bitwy pod Raclawicami. Obraz o wymiarach 120 x 15 m, od 1985 r. eksponowany we Wrocławiu. Przedstawia różne epizody bitwy, m.in. szturm oddziału kosynierów prowadzonych przez Wojciecha Bartosa na baterię armat rosyjskich, kontratak piechoty i kawalerii, Kościuszkę na koniu, w chłopskiej sukmanie, gromadę modlących się pod przydrożnym krzyżem.

Muzeum Narodowe – ul. Powstańców Warszawy 5

Zagadnienia: Dzieła wybitnych malarzy polskich XIX w. źródłem wiedzy historycznej, funkcje malarstwa historycznego w XIX w.

Polskie malarstwo historyczne, eksponowane jest w ramach stałej wystawy „Sztuka polska XVII-XIX w.” na II piętrze muzeum. Obejrzeć można m. in. dzieła Jana Matejki *Śluby Jana Kazimierza*, *Sejm w Gąsawie*, *Jan Zamojski pod Byczyną*, Artura Grottgera *Po powstaniu*, Wojciecha Gersona *Kazimierz Odnowiciel wracający do Polski* i in.

Muzeum Militariów – ul. Cieszyńskiego 9

Zagadnienia: Obronny charakter miast średniowiecznych, broń dawna, biała i palna.

Muzeum mieści się w Arsenale Mikołajskim, jednym z najciekawszych zabytków architektury mieszczańskiej Wrocławia. Gotycki, ceglany zespół architektoniczny składający się z 4 budynków otaczający dziedziniec wewnętrzny (na nim barokowa studnia) oraz dwóch baszt będących fragmentem XIV-wiecznych fortyfikacji. Pierwotnie służył jako spichlerz, potem zbrojownia. Wnętrze o niespotykanej już gdzie indziej konstrukcji ciesielskiej. Zbiory to militaria i głównie kolekcja broni białej od XVII do XX w. oraz broni palnej. Ozdobą kolekcji są szable należące od wybitnych oficerów polskich, m.in. szabla marszałka E. Rydza-Śmigłego.

Dzielnica Wzajemnego Szacunku

Zagadnienia: Historia Dzielnicy Żydowskiej we Wrocławiu, miasto pod panowaniem austriackim i pruskim, prawo człowieka do wolności myśli, sumienia, wyznania.

Zbieg ul. Kazimierza Wielkiego, Krupniczej i św. Antoniego jest częścią nieistniejącego placu Żydowskiego i wraz z przyległymi zaułkami stanowił centrum starej dzielnicy żydowskiej. Dziś dzielnica zmieniła swój charakter, a wspólnoty związane z cerkwią prawosławną przy ul. św. Mikołaja, rzymskokatolickim kościołem św. Antoniego, synagogą „Pod Białym Bocianem” i zbozem ewangelickim „Opatrzności Bożej” przy ul. Kazimierza Wielkiego są przykładem zgodnego współżycia i współpracy w duchu ekumenizmu. Stąd nazwy tego zakątka – Dzielnica Czterech Świętyń, Czterech Wyznań, Wzajemnego Szacunku lub Dzielnica Tolerancji.

II.

Kompleks „Riese” – Olbrzym

Zagadnienia: Dzieje Dolnego Śląska w czasie II wojny światowej, rozumienie pojęć związanych z najnowszą historią: wojna, faszyzm, ludobójstwo.

W czasie ostatniej wojny w okolicach Walimia hitlerowcy budowali podziemną fabrykę zbrojeniową, wykuwając w skałach łącznie ok. 20 km tuneli. W skutek ciężkiej pracy i masowych mordów, zginęło tu ok. 20 tys. Więźniów filii obozu Gross-Rosen. Sztolnie obozu widoczne są na 23 km trasy we wciętej dolinie. Cmentarz-mauzoleum, na którym w zbiorowych mogiłach spoczywają prochy 15-18 tys. ofiar hitleryzmu.

Kłodzko

Zagadnienia: Miasto średniowieczne, jego obronny charakter i systemu fortyfikacji.

Miasto położone nad rzeką Nysa Kłodzka. Dzielnica staromiejska otoczona kamiennymi murami obronnymi z końca XIII w. Z tego wieku pochodzi również most św. Jana (tzw. Most Wita Stwosza), określany przez niektórych miniaturą słynnego mostu Karola w Pradze. Pośrodku pochyłego rynku wznosi się ratusz, a obok kamienna studnia z delfinami i lwem. Najwspanialszym obiektem sakralnym

jest gotycki kościół NMP, wzmiankowany w 1183 r., z pięknymi sklepieniami sieciowymi i krzyżowo-gwiazdzistymi, renesansowymi rzeźbami, malowidłami ściennymi, barokową kaplicą Żałobną, barokowym ołtarzem głównym (K. Tausch). Atrakcją jest Podziemna Trasa Turystyczna (wejście od ul. Zawiszy Czarnego), swoje istnienie zawdzięczająca powstającym od XIII w. podziemnym korytarzom i piwnicom drążonym przez mieszkańców pod budynkami – zarówno w celach militarnych jak i gospodarczych.

Nad miastem góruje **twierdza kłodzka** powstała na miejscu dawnego grodu słowiańskiego (X-XIII w.), a później warownego zamku, który zdobyty i wysadzony w 1622 r., został przebudowany przez Austriaków i przystosowany do ognia artyleryjskiego. Po przejściu przez wojska pruskie twierdza została zmodernizowana. Zbudowano zespół fortów na Fortecznej Górze i sąsiedniej Owczej Górze, połączonych systemem tuneli, powstały kazamaty, magazyny, labirynty, zapadnie. W okresie II wojny światowej hitlerowcy urządzili tu obóz jeniecki i oddział fabryki zbrojeniowej, w której zatrudniani byli Polacy. Dziś twierdza udostępniona jest do zwiedzania. W podziemiach znajduje się lapidarium. Możliwe jest również zwiedzanie labiryntu korytarzy minerskich.

Bibliografia

Antkowiak Zygmunt, *Wrocław od A do Z*, Wrocław 1997.

Czerwiński Janusz, *Dolny Śląsk*, Warszawa 1999.

Czerwiński Janusz, *Wrocław*, Wrocław 2004.

Dąbrowa Marian, *Szkolne wycieczki historyczne*, WSiP, Warszawa 1975.

Encyklopedia Wrocławia, red. nauk. Jan Harasimowicz, Wrocław 2006.

Janczak Julian, *Z tamtej strony historii czyli Wrocławskie i dolnośląskie legendy, podania, baśnie i niesamowite wydarzenia*, Wrocław 1993.

Kulak Teresa, *Wrocław – przewodnik historyczny*, Wrocław 1997.

Kwaśniewski Krzysztof, *Legendy i podania wrocławskie i dolnośląskie*, Poznań 2006.

Łagiewski Maciej, *Mosty Wrocławia*, Wrocław 1989.

Urbanek Mariusz, *Mostek Czarownic*, Wrocław 1996.

Urbanek Mariusz, *Wrocław - tysiąc lat czyli Historia Wrocławia dla dzieci i młodzieży*, Wrocław 1998.

Więcek Adam, *Muzea wrocławskie od 1814 roku*, Wrocław 1997.

Magdalena Grabarkiewicz

„Proces ostatniego króla Rzeczypospolitej szlacheckiej, Stanisława Augusta Poniatowskiego”

– przykład wykorzystania elementów dramy na lekcjach historii
w klasie II gimnazjum

Drama to metoda aktywizująca, która z wielu względów zasługuje na rozpowszechnienie. Spróbujemy poprzeć tę tezę kilkoma argumentami, wymienianymi przez Ireneusz Malca w swoim artykule (patrz: bibliografia).

Po pierwsze, uczniowie chętniej uczą się danego przedmiotu, i nie myślmy tu wyłącznie o historii, jeżeli go lubią. Dlatego istotne jest, aby uczynić lekcję jak najbardziej atrakcyjną, oczywiście z punktu widzenia ucznia. Umożliwia to drama, dzięki której uczeń w wyobraźni uczestniczy w wydarzeniach, które miały miejsce setki lub tysiące lat temu, stara się wczuć w myśli, uczucia, przeżycia ludzi – bohaterów minionych czasów.

Po drugie, z punktu widzenia nauczyciela metoda nauczania, jaką jest drama, umożliwia przekazanie wiedzy historycznej, często trudnej i niezrozumiałej dla przeciętnego ucznia, w sposób niekonwencjonalny poprzez **doświadczenie i zabawę**. Dzięki temu nauczyciel realizuje jednocześnie dwa cele: **naucza i wychowuje**.

Po trzecie, z punktu widzenia pomiaru dydaktycznego, drama pozwala nauczycielowi doskonale zoperacjonalizować cele nauczania.

Według I. Malca, drama jako metoda nauczania może być zastosowana na lekcjach historii i nie tylko, jeżeli zostaną spełnione pewne warunki. Zarówno nauczyciel, jak i uczniowie muszą być zmotywowani i wykazać chęć odejścia od pewnej sztympowej wizji lekcji. Będą też zmuszeni do zrezygnowania z pewnego bezpiecznego dystansu, jaki dają ławki oraz katedra. Nauczyciel musi też odpowiedzieć sobie na pytanie, czy jest w stanie zaakceptować pewien nieporządek, jaki zawsze towarzyszy spontanicznym reakcjom dzieci i młodzieży i czy będzie potrafił go kontrolować. Istotne jest też miejsce realizacji dramy, czyli sala lekcyjna, w której można powiększyć przestrzeń poprzez wyniesienie ławek oraz proste rekwizyty, na przykład wykonane przez uczniów.

I. Malca w swoim artykule wyróżnia następujące **techniki dramy**:

- **zabawy**, polegające na naśladowaniu czynności, które wykonywali ludzie żyjący w minionych czasach;
- **ćwiczenia wyobraźni**, w których uczniowie, mając zamknięte oczy, słuchają opowieści nauczyciela, a następnie mówią, kim byli i co czuli;
- **ćwiczenia głosowe**, gdzie uczniowie odtwarzają nastrój jakiegoś wydarzenia;
- **dziennik, pamiętnik**, w których uczniowie przygotowują kartki z pamiętnika;
- **spotkanie z ...**, gdzie uczniowie zadają pytania nauczycielowi przebranemu za jakąś postać historyczną;
- **przedmiot - znak**, np.: lampa naftowa albo globus, który staje się pretekstem do rozmowy;
- **gry dramatyczne: rzeźba, pomnik, żywy obraz, fotografia**, gdzie poza głosem wykorzystujemy też własne ciało;

- **wejście w rolę: rozmowa lub wywiad**, gdzie uczniowie wcielają się w wybrane postacie historyczne i przeprowadzają ze sobą rozmowy;
- **inscenizacja**, oparta na tekście literackim lub źródłowym, w czasie której uczniowie wcielają się w różne postacie historyczne i budują scenkę w oparciu o ten tekst.

Najtrudniejszą z technik dramowych jest bez wątpienia **improwizacja**, w której tekst powstaje na żywo i zależy od pomysłowości uczniów i nauczyciela. Jej właśnie poświęcony będzie konspekt lekcji, zawarty w praktycznej części naszej pracy.

Praktyczne wykorzystanie dramy na lekcji historii

Cele

Uczeń zna/wymienia/definiuje:

- zewnętrzne i wewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej szlacheckiej w XVIII wieku;
- daty i związane z nimi fakty historyczne:
  - 1717 r. Sejm niemy,
  - 1732 r. Traktat Trzech Czarnych Orłów,
  - 1767 r. prawa kardynalne,
  - 1791 r. uchwalenie Konstytucji 3 Maja,
  - 1794 r. powstanie kościuszkowskie,
  - 1772-1795 r. rozbiory państwa polskiego;
- nazwy i nazwiska: Prusy, Austria, Rosja, Stanisław August Poniatowski, caryca Katarzyna, Hugo Kołłątaj, Tadeusz Kościuszko, Stanisław Konarski;
- pojęcia: konstytucja, monarchia oświecona, obiady czwartkowe.

Uczeń rozumie/dostrzega:

- ułomności ustroju Rzeczypospolitej szlacheckiej: im więcej przywilejów dla szlachty, tym mniejsza rola króla;
- wyjątkowy charakter polityki zagranicznej prowadzonej przez Stanisława Augusta Poniatowskiego z tymi sąsiadami, którzy niechętnie patrzyli na jej rozwój;
- konsekwencje pozytywnych i negatywnych działań jednostki, która może popełniać i popełnia błędy, na losy ogółu (Stanisław August Poniatowski).

Uczeń potrafi:

- wskazać pozytywne i negatywne aspekty działalności króla Stanisława Augusta Poniatowskiego;
- wskazać na mapie: zakres terytorialny poszczególnych zaborów oraz państwa, które dokonały rozbioru Rzeczypospolitej.

Postawy i przekonania:

- szacunek wobec reformatorów państwa polskiego;
- poczucie patriotyzmu i wspólnoty narodowej: gotowość do podjęcia walki w obronie zagrożonej ojczyzny;
- przekonanie o niejednoznaczności działań jednostki i ich wpływie na losy ogółu: nie wszystko jest albo czarne albo białe.

Pomoce dydaktyczne:

- mapa ścienna przedstawiająca rozbiory Rzeczypospolitej w II połowie XVIII wieku;

- kserokopie z mapką Rzeczypospolitej w XVIII wieku oraz z mapkami przedstawiającymi kolejne rozbiory, przeznaczone dla uczniów podzielonych na 2- lub 3-osobowe grupy;
- rekwizyty wykonane przez uczniów: stroje i peruki z epoki wykonane z papieru, korona wykonana z folii aluminiowej, świece dla efektów wizualnych.

Przebieg lekcji

Lekcja 1

Sytuacja zewnętrzna i wewnętrzna państwa polskiego w II połowie XVIII wieku – podsumowanie

1. Czynności wstępne (2 minuty)

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Zastosowana metoda	Pomoc dydaktyczna
Wita uczniów i sprawdza obecność, wpisuje nieobecności do dziennika.	Odpowiadają na powitanie nauczyciela i przygotowują się do lekcji: wyciągają zeszyty, podręczniki i atlasy historyczne.	-	Dziennik, podręczniki, zeszyty przedmiotowe, atlasy.

2. Podanie tematu lekcji (3 minuty)

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Zastosowana metoda	Pomoc dydaktyczna
Zapisuje w dzienniku i na tablicy temat nowej lekcji: <i>Sytuacja zewnętrzna i wewnętrzna państwa polskiego w II połowie XVIII wieku – podsumowanie</i> .	Przepisują temat lekcji do zeszytów.	-	Tablica.

3. Rekapitulacja wprowadzonego wcześniej materiału według poniższych punktów:

- Sytuacja Rzeczypospolitej do roku 1764, czyli elekcji Stanisława Augusta Poniatowskiego (przygotowanie: 6 minut, prezentacja: 6 minut)

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Zastosowana metoda	Pomoc dydaktyczna
Prosi uczniów o wykonanie następującego zadania: P: Pracując w grupach wypiszcie w punktach jak najwięcej cech charakterystycznych życia politycznego, społecznego i kultu-	Kapitan każdej grupy przedstawia efekt pracy zespołowej, np.: – w wielu aspektach życia dominuje moda na francuszczyznę: język, moda, itd. – polityka wewnętrzna: warcholstwo szlachty	Praca w grupach (metoda aktywizująca).	-

ralnego w Rzeczypospolitej przed wyborem Stanisława Augusta na króla.	<p>i oligarchii magnackiej, powoływanie się na artykuły henrykowskie, rokosze, konfederacje, zrywanie sejmów przez liberum veto.</p> <ul style="list-style-type: none"> – polityka zewnętrzna: ingerencja obcych mocarstw. 		
---	---	--	--

- Sytuacja Rzeczypospolitej od roku 1764 do roku 1772, czyli I rozbioru państwa polskiego (przygotowanie: 6 minut, prezentacja: 6 minut)

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Zastosowana metoda	Pomoc dydaktyczna
Wydaje identyczne polecenie, ale tym razem w odniesieniu do czasu po elekcji króla.	<p>Kapitan każdej drużyny przedstawia efekt pracy grupowej, np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozwój edukacji, – kuźnica Kołłątajowska, – mecenat króla, – „obiady czwartkowe”, – czasopismo „Monitor”, – ALE: – większa ingerencja Rosji w sprawy polskie. 	Praca w grupach (metoda aktywizująca).	-

- Przyczyny upadku Rzeczypospolitej szlacheckiej (4 minuty)

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Zastosowana metoda	Pomoc dydaktyczna
P: Wymieńcie najważniejsze przyczyny upadku państwa polskiego w II połowie XIX wieku.	<p>Uczniowie indywidualnie wymieniają przyczyny, np.</p> <ul style="list-style-type: none"> – słaba pozycja króla, – ingerencja obcych mocarstw w wewnętrzne sprawy Polski, – kryzys ekonomiczny po wojnach XVII-wiecznych, – nieumiejętność przeprowadzenia radykal- 	Burza mózgow (metoda aktywizująca).	-

	nych reform.		
--	--------------	--	--

• Rozbiory Rzeczypospolitej szlacheckiej (10 minut)

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Zastosowana metoda	Pomoc dydaktyczna
Rozdaje uczniom 2 kserokopie z mapkami (patrz: załącznik 1 i 2) i wydaje następujące polecenie: P: Proszę zaznaczyć na dużej mapie według podanej legendy terytorium zagarnięte przez Rosję, Austrię i Prusy w trakcie kolejnych rozbiorów.	Uczniowie wykonują zadanie, a następnie zakrywają mapki i z pamięci wymieniają terytoria utracone podczas kolejnych rozbiorów.	Praca w grupach (metoda aktywizująca).	Kserokopie mapek.

4. Zakończenie lekcji (2 minuty)

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Zastosowana metoda	Pomoc dydaktyczna
Ocenia najaktywniejszych uczniów i żegna się ze wszystkimi.	Odpowiadają na pożegnanie nauczyciela.	-	Dziennik lekcyjny.

Lekcja 2

Proces ostatniego króla Rzeczypospolitej szlacheckiej, Stanisława Augusta Poniatowskiego – improwizacja

1. Czynności wstępne (2 minuty)

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Zastosowana metoda	Pomoc dydaktyczna
Wita uczniów i sprawdza obecność, wpisuje nieobecności do dziennika.	Odpowiadają na powitanie nauczyciela i przygotowują się do lekcji.	-	Dziennik lekcyjny.

2. Podanie tematu lekcji (3 minuty)

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Zastosowana metoda	Pomoc dydaktyczna
Zapisuje w dzienniku i na tablicy temat: <i>Proces ostatniego króla Rzeczypospolitej szlacheckiej, Stanisława Augu-</i>	Przepisują temat nowej lekcji do zeszytów.	-	Tablica.

<i>sta Poniatowskiego – improwizacja.</i>			
---	--	--	--

3. Sąd nad królem (30 minut)

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Zastosowana metoda	Pomoc dydaktyczna
Prosi uczniów o odegranie scenki. Czterem spośród nich powierzył wcześniej role do odegrania. Są to role sędziego oraz 3 świadków: Stanisława Konarskiego, Tadeusza Kościuszki i Hugo Kołłątaja. Pozostali uczniowie zaś odgrywają role ławników, którzy zapisują na kartkach pozytywne i negatywne dokonania władcy. Sam król będzie przedstawiony tylko symbolicznie, np.: poprzez złotą koronę lub krzesło przykryte materiałem i wystylizowane na tron. Scenariusz dramy opiera się na wiedzy i improwizacji uczniów. Nauczyciel czuwa nad przebiegiem i utrzymaniem porządku w klasie.	Uczniowie odgrywają powierzone im role.	Drama – improwizacja.	Rekwizyty z epoki.

Przykładowy przebieg przesłuchania Tadeusz Kościuszki:

Sędzia: *Powołuję na świadka Tadeusza Kościuszkę, naczelnika powstania narodowego. Przyrzekasz Waść mówić prawdę i tylko prawdę?*

Kościuszko: *Przyrzekam.*

Sędzia: *Czy prawdą jest, że król przystąpił do Targowicy obawiając się skutków wprowadzenia konstytucji?*

Kościuszko: *Prawdą jest, że Jaśnie Pan ogromnie bał się potężnych armii Rosji i Prus, dlatego przystąpił do Targowicy. Nie rozumiem jednak, dlaczego nie przyszedł z pomocą, gdy w czasie insurekcji walczyliśmy z nieprzyjacielem.*

Sędzia: *Czy zawiązano konfederację przeciwko królowi?*

Kościuszko: *Tak, ale była ona też przeciwko carycy Katarzynie, która wtrącała się w sprawy Rzeczypospolitej i narzucała swe prawa, pilnując bacznie ich wypełniania. Król zaś o wszystko jej pytał, i radę, i zgodę, chcąc uzyskać poparcie dla reform.*

Sędzia: *Czy to się powiodło?*

Kościuszko: *Caryca czuła słabość do króla i pozwalała mu na reformy i uchwalenie konstytucji, ale nie przewidywała, ile te ustępstwa mogły zmienić. Przecież król otoczył chłopów opieką rządu, rozszerzył armię dzięki podatkom, zniósł liberum veto i wolną elekcję, czyniąc tron dziedzicznym.*

Sędzia: *Nie mam więcej pytań do Waszmości. Świadek jest wolny.*

4. Zakończenie lekcji (10 minut)

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Zastosowana metoda	Pomoc dydaktyczna
Aby podsumować dwie lekcje, nauczyciel rozdaje uczniom do wypełnienia wykres – drzewko decyzyjne (patrz: załącznik 3), które dokończą w domu, odpowiadając na pytanie: <i>Czy król jest odpowiedzialny za upadek Rzeczypospolitej szlacheckiej w końcu XVIII wieku?</i> Nauczyciel ocenia pracę uczniów, wpisuje stopnie do dziennika i żegna się z uczniami.	Otrzymują wykresy drzewa decyzyjnego. Na podstawie zanotowanych informacji z dramy zaczynają wypełniać wykres, który ukończą w domu. Odpowiadają na pożegnanie nauczyciela.	Drzewko decyzyjne.	Kserokopie drzewek decyzyjnych, dziennik lekcyjny.

Bibliografia

Opracowania:

1. Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie*, Zakład Wydawniczy SFS Kielce 2000.
2. Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Cz. II.*, Zakład Wydawniczy SFS Kielce 2002.
3. Dziedzic A., Kozłowska W.E., *Drama na lekcjach historii*, WSiP, Warszawa 1999.
4. Gierowski J.A., *Historia Polski 1505-1864. Część I i 2*, PWN, Warszawa 1978.
5. Malec J., *Drama w nauczaniu historii w: „Edukacja i Dialog” nr 4 (57), kwiecień 1994.*
6. Maternicki J., Majorek Cz., Suchoński A., *Dydaktyka historii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.

Podręczniki:

1. Klusek J., *Polska i świat w dobie królów elekcyjnych. XVI-XVIII wiek. Podręcznik dla gimnazjum*, Wydawnictwo Juka, Warszawa 2000.

2. Polacka K., Przybyliński M., Roszak S., Wendt J., *Historia. Podręcznik dla klasy II gimnazjum*, Wydawnictwo M. Rożak, Gdańsk 2000.

Małgorzata Hlastawa

Scenariusz turnieju klas V „Dziedzictwo starożytności”

Cele:

- upowszechnianie wiedzy dotyczącej cywilizacji starożytnych,
- wdrażanie do samokontroli.

Kształowanie umiejętności:

- skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach,
- przygotowania do publicznych wystąpień,
- rozwiązywania problemów w twórczy sposób,
- efektywnego współdziałania w zespole i pracy w grupie,
- poszukiwania i wykorzystania informacji z różnych źródeł.

Metoda: turniej klas; praca w grupach.

Miejsce prezentacji: sala gimnastyczna.

Czas: dwie godziny lekcyjne.

Środki dydaktyczne: tekst źródłowy (załącznik nr 1), teksty powieści rzymskich do uzupełnienia (załącznik nr 2), kartki z „okienkami” do wykonania komiksu (załącznik nr 3), plan zajęć (załącznik nr 4), krzyżówki (załącznik nr 5), łamaniec z hasłem (załącznik nr 6), pytania (załącznik nr 7), tabela – punktacja (załącznik nr 8), mapa świata starożytnego.

Przebieg

Każda klasa przypomina sobie zasady pracy w grupie. Wybiera swego lidera, sekretarza i sprawozdawcę.

Zwycięska klasa otrzyma oceny bardzo dobre. Najbardziej zaangażowani uczniowie tej klasy otrzymają oceny celujące (3-4) osoby. W pozostałych klasach 3-4 uczniów najbardziej wykazujących się zaangażowaniem i wiedzą otrzyma oceny bardzo dobre. Za każde zadanie uczniowie będą mogli otrzymać określoną liczbę punktów. Punkty przyznaje nauczyciel.

Zadanie I (za 5 pkt)

Sprawozdawcy z poszczególnych klas prezentują plakaty zapraszające widzów na turniej „Dziedzictwo starożytności”. Klasy o konkurencji zostały poinformowane wcześniej.

Po prezentacji sprawozdawcy przypinają je w wyznaczonym na ten cel miejscu. Będą stanowiły dekorację sali w czasie turnieju.

(Czas omawiania 10 minut)

Zadanie II (za 5 pkt)

Zadanie będzie polegało na opowiadaniu mitów. Każda klasa wyznacza do tego jedną osobę, która losuje tytuł mitu i go opowiada:

- opowiedz mit o Prometeuszu,
- opowiedz mit o założeniu Rzymu,
- opowiedz mit o Dedalu i Ikarze,
- opowiedz mit o Demeter i Korze,
- opowiedz mit o Syzyfie,

- opowiedz o Koniu Trojańskim,
- opowiedz o przygodach Eneasza.

(Czas omawiania 15 minut)

Zadanie III (za 25 pkt – 5 pkt+6 pkt+5 pkt+4 pkt+5 pkt)

Każda klasa otrzyma do wykonania:

- do uzupełnienia tekst powieści rzymskich,
- do wykonania komiks,
- do uzupełnienia plan zajęć starożytnego ucznia,
- do rozwiązania łamaneć z hasłem i krzyżówkę.

Na wykonanie tego zadania uczniowie mają 15 minut. Następnie sprawozdawcy przedstawiają efekty swojej pracy.

Zadanie IV (za 5 pkt)

Uczniowie mają ułożyć krótki tekst modlitwy dziękczynnej starożytnego Egipcjanina, Greka, Rzymianina do jednego z bóstw. Liderzy losują imię boga, do którego będą pisać tekst modlitwy.

Mają na wykonanie tego zadania 10 minut. Następnie sprawozdawcy poszczególnych klas odczytują swoje prace.

(Ozyrys, Zeus, Posejdon, Hermes, Mars, Atena, Westa, Afrodyta)

Zadanie V (za 6 pkt – 5 pkt+1 pkt)

Uczniowie na podstawie tekstu źródłowego mają narysować i uzupełnić tabelę, dzieląc ją na dwie części: a) obszar geograficzny b) towary, którymi handlowano. Jeden wytypowany przez klasę uczeń ma wskazać na mapie wylosowane przez siebie miejsce (Rzym, góra Olimp, Ateny, Sparta, Olimpia, Morze Egejskie, Morze Jońskie) i przedstawić efekty pracy klasy

(Czas na realizację zadania 10 minut)

Zadanie VI (3 pkt)

Dwóch wytypowanych przez klasę uczniów odpowiada na pytania z zakresu wiedzy zawartej w podręczniku. Pytania są o różnym stopniu trudności i punktacji. Uczniowie sami decydują o wyborze pytań. Mogą się ze sobą naradzać.

Pytania przygotowano na 4 rundy.

Uwagi: Jeśli chcemy przeprowadzić ten turniej w małej szkole, w której jest tylko jedna piąta klasa, wtedy dzielimy klasę na zespoły i poszczególne zadania wykonują zespoły klasowe.

Turniej kończy się podliczeniem punktów i nagrodzeniem zwycięskiej klasy.

Załącznik nr 1

Do Grecji płyną okręty...

Cyt. Za: *Słowo jest cieniem czynu, czyli starożytni Grecy i Rzymianie o sobie*, oprac. L. Winniczuk, PWN, Warszawa 1972, s. 122.

Hermippos, *Tragarze* (fragment)

Mówcie mi teraz, o Muzy¹, Olimpu² szczytów mieszkanki,
Skąd to rozpoczął Dionizos³ po ciemnym morzu żeglugę,
Jakież to dobra on ludziom na czarnym⁴ przywiózł okręcie?

Drzewa sprowadził z Kyreny⁵ i skóry wołowej zapasy,
Skumbrie⁶ są z Hellespontu⁷, i ryba solona wszelka,
Krupy znów z ziemi Italskiej, i stamtąd wołowe mięsiwo. (...)
Sera i świń Syrakuzy nam dostarczają obficie.

(...) Z Egiptu znowu nadchodzą
Liny, i maszty, i żagle, wonne kadzidło zaś z Syrii.
Kreta nam piękna dostarcza cyprysów na bogów świątynie,
Z Libii zaś mamy na sprzedaż kości słoniowej dostatek.
Rodos⁸ przysyła rodzynki i figi, snów słodkich przyczynę,
Euboja⁹ – drzewa gruszkowe i jabłka nad podziw dorodne.
Z Frygii¹⁰ tłum jeńców przybywa, z Arkadii¹¹ zaś najemnicy,
Ludzi nam dają Pagazy¹² piętnem niewoli znaczonych;
Owoc Zeusowy - żołądzie, i piękne błyszczące migdały
Przysyła kraj Paflagoński¹³. Smaczny do uczy przydatek.
Fenicja słodkie owoce swej plamy śle nam – daktyle,
Łoża zaś – Kartagińczyk i barwne przesyła poduszki.

Przypisy:

1. muzy – dziewięć córek Zeusa; towarzyszkę Apollona, opiekunki sztuk pięknych i nauk, np. muza Klio opiekowała się historią, Melpomena – teatrem.
2. Olimp – święta góra Greków, przybytek bogów (olimpijskich).
3. Dionizos – bóg wina.
4. Czarny okręt – nazwa pochodzi od smołowanej, czarnego koloru burty.
5. Kyrena - obszar w północnej Afryce.
6. Skumbrie – makrele.
7. Hellespont – cieśnina Dardanele (dziś w Turcji) łącząca morze Marmara z Morzem Egejskim.
8. Rodos – wyspa na Morzu Egejskim.
9. Euboja – Eubea, wyspa na Morzu Egejskim.
10. Frygia – obszar w Azji Mniejszej.
11. Arkadia – obszar w Grecji na Półwyspie Peloponeskim.
12. Pegazy – miasto we wschodniej Tesalii w Grecji.
13. Kraj Paflagoński – kraina w północnej części Azji Mniejszej u wybrzeży Morza Czarnego.

Załącznik nr 2

Rzymskie mądrości

Spróbuj uzupełnić powiedzenia wykorzystując wyrazy:

LUDZIE, TRON, ŚMIAŁY, LUD

Dobro ..... najwyższym prawem. (Cyceron)
Wszyscy ..... pragną, aby ich chwalono. (Ennius)
..... los sprzyja. (Terencjusz)
Nie ma na ..... miejsca dla dwóch. (Seneka)

Załącznik nr 3

Zostań autorem komiksu

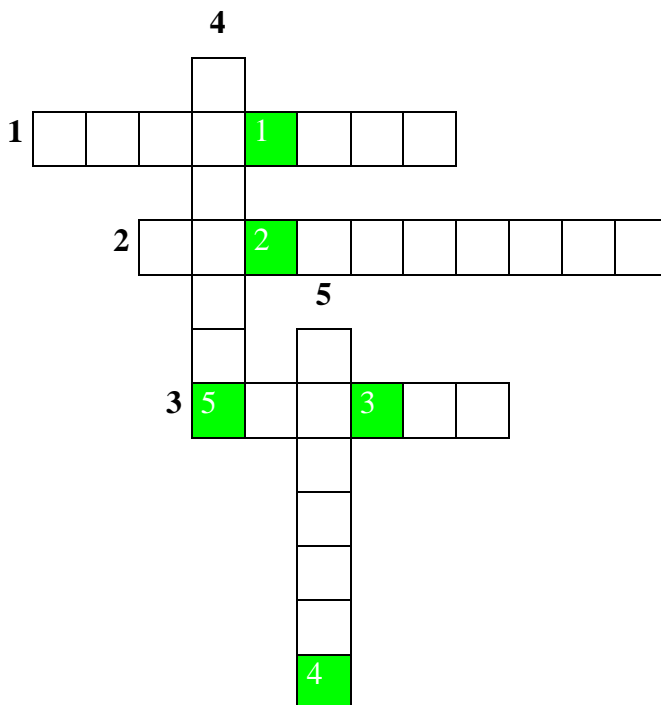
W „okienka” wrysuj historię Eneasza lub Odysa.

Każdy obrazek podpisz.

Załącznik nr 5

Krzyżówka

Poziomo:

1. Grobowce faraonów.
2. Najstarsze pismo egipskie.
3. Posąg lwa z ludzką twarzą.

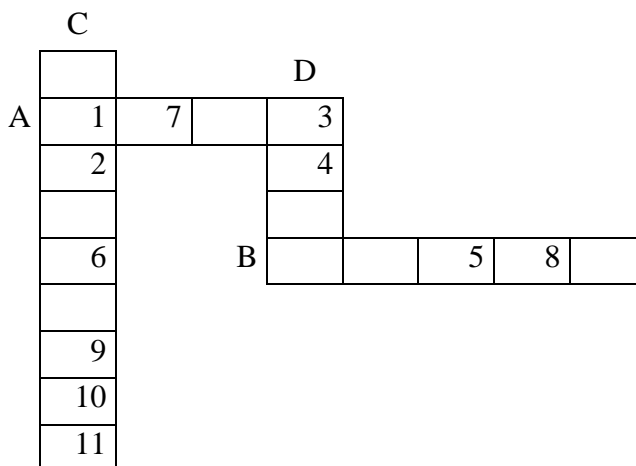
Pionowo:

4. Na nim pisano w starożytnym Egipcie.
5. Najlepiej opanowali sztukę pisania.

Z liter w zielonych polach odczytaj imię pierwszego władcy Egiptu.

Załącznik nr 6

Łamaniec z hasłem

Poziomo:

- A. miasto – państwo nad Tybrem.
- B. wszyscy senatorowie razem.

Pionowo:

- C. tak nazywali Rzymianie tereny podbite.
- D. rzymski bóg wojny.

Litery w oznaczonych kratkach dadzą rozwiązanie. Hasłem uzupełnij poniższe zadanie:

..... polegała na przyjmowaniu przez ludność prowincji rzymskich praw i kultury.

Załącznik nr 7**Pytania za 1 punkt**

1. Gdzie budowano piramidy?
2. Z jakiego państwa kapłani, potrafili przewidzieć zaćmienie słońca i księżyca?
3. Podaj nazwę jednego z największych miast greckich
4. Podaj nazwę największego miasta starożytnego Wschodu. położonego nad rzeką Eufrat.
5. O jakim państwie mówi się "wieczne miasto"?
6. Kto napisał Iliadę?
7. Kto napisał Odyseję?
8. Jak nazywał się największy poeta grecki?
9. O czym opowiada Iliada?
10. O czym opowiada Odyseja?
11. W którym z greckich miast-państw narodziła się demokracja?
12. Wymień 3 osiągnięcia starożytnych Rzymian?
13. Wymień 3 osiągnięcia starożytnych Greków?
14. Gdzie odbywały się w Grecji najsłynniejsze zawody sportowe?
15. Co ile lat odbywały się igrzyska w Olimpii?
16. Ku czci jakiego boga organizowano igrzyska w Olimpii?
17. Ku czci jakiego boga organizowano pierwsze przedstawienia teatralne?
18. Jak nazywano państwka, w których mieszkali starożytni Grecy?
19. Wyjaśnij pojęcie mit.
20. Wyjaśnij pojęcie mitologia.
21. Na czym polegała demokracja?
22. Kto napisał „Eneidę”?
23. Skąd wywodzą się cyfry?
24. Gdzie opracowano technikę druku?
25. W którym wieku założono Rzym?

Pytania za 2 punkty

1. Dlaczego Egipcjanie balsamowali ciała zmarłych?
2. W jakim celu budowali piramidy?
3. Co to są hieroglify?
4. Jakie nauki rozwijały się w starożytnym Egipcie?
5. Jakie nauki rozwijały się w starożytnej Mezopotamii?
6. Czym różnił się teatr starożytny od współczesnego?

7. Jak nazywa się sztuka o treści smutnej?
8. Jak nazywa się sztuka o treści wesołej?
9. W którym roku odbyły się pierwsze igrzyska olimpijskie?
10. Co Grecy określali mianem olimpiady?
11. Czym różniły się igrzyska olimpijskie od współczesnej olimpiady?
12. Wymień konkurencje pięcioboju.
13. O czym opowiada „Eneida”
14. Wyjaśnij pojęcie amfiteatr.
15. Z jakiego państwa wywodzi się alfabet polski?
16. Kto słynął z budowy solidnych mostów kamiennych?
17. Co oznacza zasada „Prawo nie działa wstecz”?
18. Co oznacza zasada „Należy wysłuchać obu stron”?
19. Jakie zadania spoczywały na trybunie ludowym?
20. Wyjaśnij pojęcie kodeks.
21. Dlaczego Rzymianie mówili j. łacińskim?
22. Wyjaśnij pojęcie „prawo”.
23. Wyjaśnij pojęcie filozofia.
24. Jaką funkcję pełniły termy w starożytnym Rzymie?
25. Czy Biblia chrześcijan składa się z tych samych części co Biblia żydowska?

Pytania za 3 punkty

1. Jak nazywa się wiara w wielu bogów?
2. Jaki jest związek między słowem papier a papirus?
3. Co to jest sieć irygacyjna?
4. Wymień dwa wynalazki mieszkańców starożytnego Egiptu.
5. Wymień dwa wynalazki mieszkańców starożytnych Chin.
6. Dlaczego w starożytnym Egipcie rozwijała się matematyka, a szczególnie geometria?
7. Jaki jest związek między potocznie używanym słowem Piramida, a piramidą – budowlą egipską?
8. Podaj wspólną cechę religii Egipcjan, Greków, Rzymian i Chrześcijan.
9. Kto mógł być obywatelem w starożytnych Atenach?
10. Jak nazywały się specjalne buty, w których występowali aktorzy greccy?
11. Jaka jest różnica między pismem hieroglificznym a alfabetycznym?
12. Podaj wspólną cechę igrzysk starożytnych z olimpiadą współczesną.
13. Wymień dwóch filozofów greckich.
14. Czym były akwedukty?
15. Jak nazywał się znany filozof chiński?
16. Z czego Chińczycy wyrabiali papier?
17. Do czego Chińczycy używali na początku prochu?
18. Dlaczego cyfry, którymi posługujemy się współcześnie nazywamy arabskimi?
19. Jaki naród upowszechnił i udoskonalił pismo alfabetyczne?
20. Na jakim alfabecie był wzorowany alfabet łaciński?
21. Na architekturze greckiej czy egipskiej wzorowali się Rzymianie?
22. Czym były łuki triumfalne?
23. Wymień trzy style, które obowiązywały w starożytnej Grecji.

24. W jaki sposób współcześnie nawiązuje się do tradycji igrzysk starożytnych?

25. Do jakiego miasta „Prowadzą wszystkie drogi”?

Załącznik nr 8

Turniej wiedzy „Dziedzictwo starożytności”

Nr zadania	Zadanie	Maksymalna liczba punktów	Czas wykonania zadania	Klasy						
				VA	VB	VC	VD	VE	VF	VG
1	Plakat	5	10 min.							
2	Mit	5	15 min.							
3	Krzyżówki Teksty Plan zajęć	25	15 min.							
4	Teksty modlitwy	5	10 min.							
5	Tekst źródłowy i mapa	6 (5+1)	10 min.							
6	Pytania		20 min.							
7	Podliczenie punktów Zakończenie turnieju		10 min.							

Mieczysław Kowalcze

Tydzień polski – maski, wspólne śpiewanie, stoły różnych epok oraz Wspaniała Dwunastka, czyli kilka pomysłów na świętowanie Dnia Niepodległości

Od kilku lat obchodzenie Dnia Niepodległości w naszej szkole obudowaliśmy różnymi działaniami. Z jednej strony po to, by odejść od spotkań wyłącznie w formie apelu czy wieczornicy z drugiej zaś, żeby rozszerzyć możliwości aktywnego udziału uczniów w podejmowanych wspólnie przedsięwzięciach. Spośród kilkunastu pomysłów, które realizowaliśmy dotąd, opiszę te, wymienione w tytule.

Maski

Pomysł prosty, wdzięczny i efektowny. Dlaczego? Bo absorbuje, trwa przez tydzień i od razu na jego zakończenie widać efekty.

Warto, jak przy każdym ogólnoszkolnym projekcie, od razu włączyć uczniów do jego przygotowania. Bo wstęp, to ustalenie listy ważnych Polaków, którzy później staną się „materiałem do pracy”. Kiedy już taka lista jest gotowa ogłasza się ją na spotkaniu całej szkoły i od razu każdy uczeń losuje dla siebie jedną postać oraz dowiadyuje się, że jego kolejne zadanie to przygotowanie krótkiej informacji o wybranej osobie oraz odnalezienie zdjęcia, portretu, podobizny. Informację tę ocenią historycy w ciągu tygodnia. Takie wyjaśnienia zajmują pierwszą godzinę w poniedziałek. Przez kolejne trzy dni trwają prace plastyczne. Po krótkim przeszkoleniu każdy z nas może poprowadzić zajęcia, które polegają na tym, że uczeń z masy - gips + bandaż (gaza), układając ją warstwami na twarzy kolegi, modeluje podobiznę wybranej postaci. Rada praktyka: naprawdę solidnie należy posmarować twarz wazeliną, dobrze spiąć włosy, przygotować, np. rurki do napojów do oddychania oraz obowiązkowo założyć stare ubrania, fartuchy itp., żeby chronić ubrania. Na to przeznaczamy po dwie godziny we wtorek, środę i czwartek. W piątek godzinę zajmują prace „upiększające” – malowanie, włosy, zarost, nakrycie głowy... No i wreszcie w ten sam dzień po zajęciach, czy z końcem dnia zajęć, wernisaż. W międzyczasie przygotowany przez grupę uczniów i nauczycieli.

Wspólne śpiewanie

Potocznie twierdzimy o sobie, że jesteśmy narodem mało rozśpiewanym, nie-muzykującym. I to prawda. Choć z drugiej strony ilość piosenek, pieśni, przyspiewek, które można wspólnie wykonywać wcale nie jest taka mała. Łatwo się o tym przekonać, przeszukując nieco dokładniej śpiewniki, związane tematycznie z niepodległością. Jeszcze jedna przeszkoda wystąpi w szkole. Organizacyjna. Jak utrzymać zainteresowanie, dyscyplinę i porządek w trakcie wspólnego śpiewania? Najtrudniej jest na początku. Pierwszego dnia. Tempo, dobór kolejnych piosenek sprawiają, że to, co robimy wciąga młodych ludzi i z końcem tygodnia jest coraz lepiej. No i możliwość konkurowania, popisów, występów indywidualnych lub w grupach. To już zależy od naszej pomysłowości. No i oczywiście koncert na zakończenie. Z oprawą, nagrodami, gośćmi, nagrywaniem. Zaprzyjaźniona z nami szkoła w duńskim Odense każdy dzień roku szkolnego rozpoczyna od wspólnego śpiewa-

nia. Tak właśnie! Najkrótszą recenzją takiego pomysłu na projekt Tydzień polski jest zawód, jaki usłyszeliśmy przy jego kolejnej edycji i to od wielu uczniów: „to w tym roku nie śpiewamy?!”

Stół polski

Znowu o pomysł na pięć dni. Oczywiście wspólnie ustalonym i przemyślanym. Również od strony organizacyjnej – ile godzin dziennie, jaka formuła, jakie podsumowanie? A także jak i przez kogo oceniane?

Pierwszego dnia krótkie wspólne śpiewanie, a zaraz potem przedstawienie pomysłu na projekt. Jakiego jego zamierzenia? I do czego zmierzamy? Licealiści wybrali teksty z literatury polskiej, które przedstawiały biesiadowanie polskie. Następnie wybór i pierwsze narady, bo zadanie nie jest łatwe. Trzeba nakryć stół zgodnie z tekstem, przygotować wystrój klasy, ubrać się zgodnie z modą z epoki, wreszcie przygotować krótką scenkę, opartą na tekście oraz wygłosić do kamery prezentację po angielsku.

Wszystko to bowiem będzie nagrane, a następnie zaprezentowane na wspólnym spotkaniu. Następne dni, według ustaleń, to kolejne etapy pracy, czyli ustalanie zadań, pomysły, próby, praca przy wystroju. Postanowiliśmy, że od wtorku do czwartku będzie się to odbywać na dwóch godzinach lekcyjnych – od ósmej. W piątek, czyli w dzień prezentacji, zajmie to dwie ostatnie lekcje. Czasu wystarczyło! Obejrzeliliśmy wspólnie sześć nagrań realizacji pomysłów. Było widać pracę i starania. We wszystkich stołach – od Piasta do czasów komunistycznych.

Wspaniała Dwunastka

Cel tego projektu, to wyłonienie dwunastu najwspanialszych Polaków, zarówno spośród postaci historycznych, jak i obecnie żyjących (w dwóch osobnych kategoriach). I znów przygotowania były wspólne, bo każdy uczeń szkoły mógł zgłosić swoich kandydatów, uzasadniając wybór (i otrzymywał za to punkty z dziedziny, którą dana osoba reprezentuje). Gdy listę zamknęliśmy, odbyło się ogólnoszkolne głosowanie i lista dwunastu wspaniałych została ustalona. To jednak wciąż początek działań. Bo kolejne to:

- a) wylosowanie spośród Dwunastki jednej postaci dla siebie,
- b) napisanie tekstu literackiego na jej temat (po warsztatach literackich),
- c) przygotowanie prezentacji multimedialnej (po warsztatach informatycznych),
- d) prezentacja w czasie wieczoru artystycznego najlepszych prac.

Wielkim zaskoczeniem są dla nas do dziś takie osoby, które wykraczają daleko poza stereotyp skojarzeń, kto może mieścić się w Dwunastce Polaków. To zresztą była nasza obawa – powtórzmy jeszcze raz to, co nam wszystkim przychodzi do głowy, gdy nas zapytają o ważne dla Polski osoby. Tak się jednak nie stało. Zapewne za sprawą szkolnego połączenia: propozycja osoby – ocena (punkty) z danego przedmiotu. Przecież aż się prosi, by w takiej sytuacji wyszukać matematyków, chemików, fizyków. Toż to prawie darmowe punkty. Kolejny raz potwierdza się potrzeba stosowania takiego prostego szkolnego marketingu, bo czy ktoś z nas, ogólnie wykształconych wie, kim byli: Czesław Tański, Wojciech Rubinowicz, Karol Borsuk albo Marian Mięśowicz? A to osoby, które znalazły się wysoko w naszym szkolnym rankingu.

Podsumowanie

Opisałem dla potrzeb tego wydawnictwa tylko niektóre z pomysłów związanych ze sposobem, w jaki rozumiemy i praktycznie realizujemy obchodzenie Dnia Niepodległości. Moje doświadczenie i przeświadczenie nauczycielskie jest takie, że można dzięki temu nieco więcej osiągnąć niż przy spotkaniu się wyłącznie na akademii czy apelu ku czci. Oczywiście, nie umniejszając ani znaczenia, ani ważności tego typu świętowania.

Sylwia Płochow

W królestwie Zeusa.

Konkurs ze znajomości mitologii i sztuki starożytnych Greków

Konkurs ze znajomości mitologii i sztuki starożytnej jest projektem przeznaczonym dla uczniów klas V szkoły podstawowej.

Może on mieć charakter konkursu międzyklasowego, ale może być również formą rywalizacji między różnymi szkołami.

Utrwalenie wiedzy i przekazanie jej w formie konkursu, daje uczniom ogromne możliwości, a przede wszystkim możliwość rywalizacji opartej na śmiechu i zabawie. Oczywiście jest, że do wszystkiego uczniowie muszą się przygotowywać i aby wziąć w konkursie udział, potrzebują posiadać mocne zaplecze informacji, stąd tak ważna jest tu pomoc nauczyciela, który wskaże przy czym warto się skupić, na co zwrócić szczególną uwagę.

Przed przystąpieniem do turnieju uczniowie dobierają składy drużyn oraz zapoznają się z regulaminem i bibliografią.

Na przygotowanie mają około 3 miesiące, czynią to pod okiem historyka i polonisty.

Poniżej przedstawiam cały projekt konkursu, który mogą Państwo swobodnie modyfikować, dodając swoje pomysły, zmieniając hasła, formę graficzną, bądź wprowadzając treści realizowane przez nauczyciela na lekcjach.

Mam nadzieję, że projekt zainteresuje Państwa i stanie się małą inspiracją do tworzenia podobnych konkursów z innych działów historii.

Nadmienię tylko, że moja koncepcja oparta jest na prezentacjach w Power Point. Ale o szczegółach piszę wyjaśniając poszczególne etapy turnieju.

Regulamin Konkursu

1. Konkurs ze znajomości mitów i kultury starożytnych Greków przeznaczony jest dla uczniów klasy V Szkoły Podstawowej.
2. Konkurs będzie miał formę turnieju.
3. Konkurs odbywa się drużynowo, gdzie w skład drużyny wchodzi trzy osoby.
4. Warunki przystąpienia do konkursu:
  - Znajomość załączonego kanonu lektur.
  - W ramach przygotowania się drużyny należy wybrać jeden mit i za pomocą pantomimy przedstawić go. Drużyna przeciwnika będzie musiała odgadnąć z jakim mitem mają do czynienia.
5. Turniej składa się z 10 konkurencji, gdzie trzy tygodnie wcześniej uczniowie losują mit, do którego mają przedstawić scenkę.
6. Każde zadanie będzie punktowane według kryteriów, z którymi uczestnicy będą zapoznawani na bieżąco.
7. Przewidziane są trzy główne nagrody. Pozostali zostaną nagrodzeni.

Bibliografia dla uczestników konkursu

- Jan Parandowski „Mitologia” (lub innego autora, np. Zygmunta Kubiak; Wojciecha Rzehaka).

- Joel Schmidt „Słownik mitologii greckiej i rzymskiej” Katowice 2006 (lub inne słowniki).
- Wszelkiego rodzaju dostępne atlasy historyczne i albumy przedstawiające wizerunki bogów, herosów, życie, sztukę, architekturę starożytnych Greków.

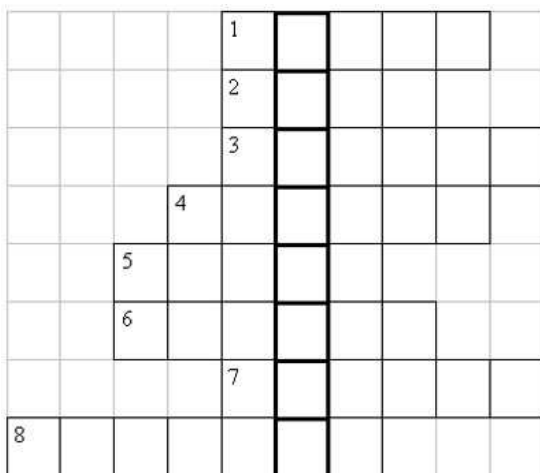
Plan konkursu

1. *Przywitanie wszystkich uczestników przez olimpijskich Bogów.*
2. *Rozpoczęcie konkurencji:*
  - *Krzyżówka.*
  - *Zadania zamknięte.*
  - *Drzewo genealogiczne.*
  - *Skojarzenia.*
  - *Pytania ustne.*
  - *Sztuka starożytnej Grecji.*
  - *Kto pierwszy, ten lepszy.*
  - *Pantomima uczestników konkursu.*
3. *Ogłoszenie wyników.*
4. *Wręczenie nagród.*

Zadania konkursowe

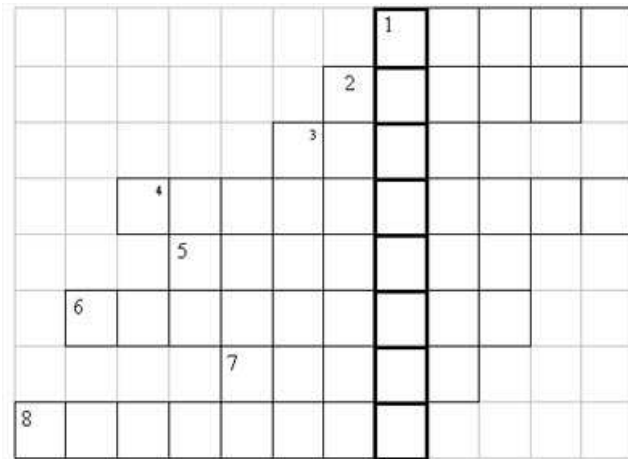
I. Rozwiąż krzyżówkę

Krzyżówka nr 1

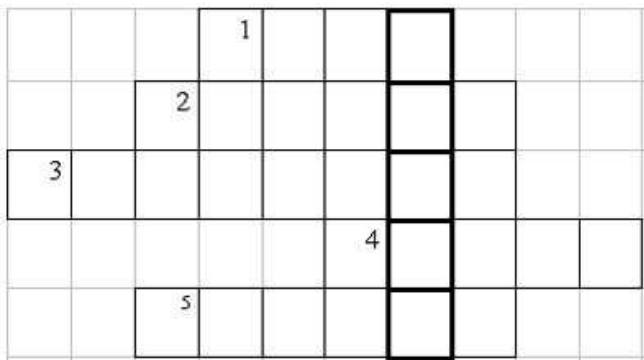

1. Początek wszystkiego.
2. Matka Zeusa, Hadesa i Posejdona .
3. Połykał swoje dzieci.
4. Niebo.
5. Wody tej rzeki przekraczały dusze zmarłych.
6. Posiadał jedno oko.
7. Jego ognisty rydwan wtaczał się codziennie na firmament nieba.
8. Rzeźbiarz grecki, twórca posągu Zeusa.

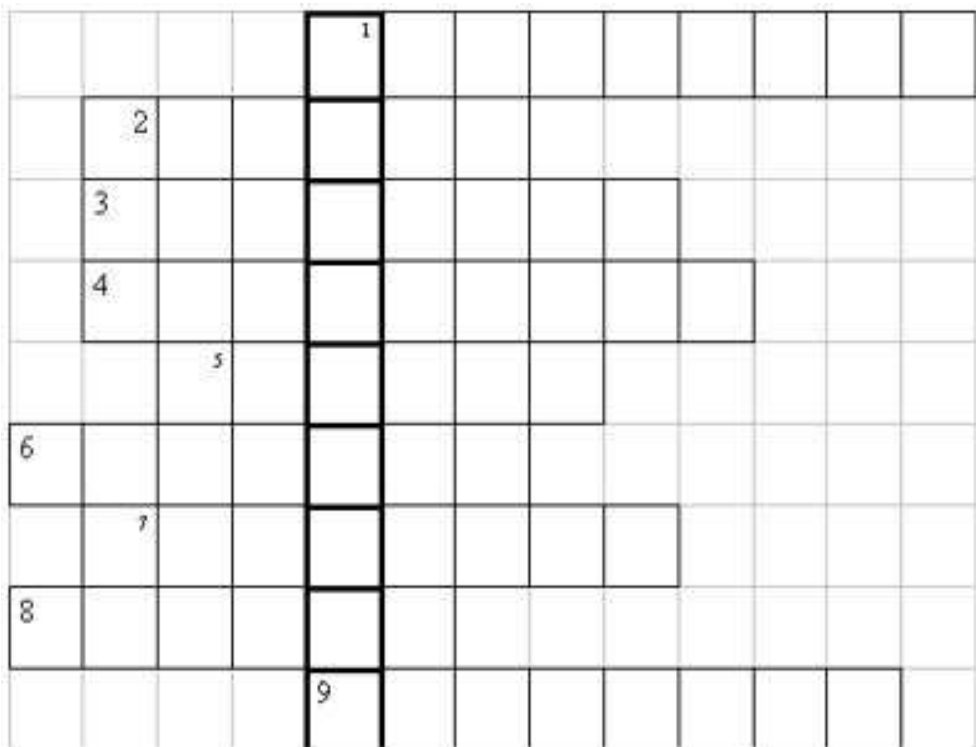

Krzyżówka nr 2

1. Natchniona dziewczyna w świątyni delfickiej Apollina.
2. Bóg świata podziemnego.
3. Żona Zeusa.
4. Dał ludziom ogień.
5. Kapłani w świątyni delfickiej, układali wiersze o zagatkowym sensie.
6. Tam przepowiadano.
7. Potwór, syn Gai posiadał zamiast nóg węże.
8. Pan morskich głębin.

Krzyżówka nr 3

1. Atrybut Zeusa.
2. Syn nocy.
3. Świąta ku czci boga Dionizosa.
4. Szarpał wątrobę Prometeusza.
5. Kwiat ten przypomina o zakochanym w sobie młodzieńcu.

Krzyżówka nr 4

1. Królowa morza, żona Posejdona.
2. Wino olimpijskie o niepowtarzalnym smaku.
3. Piękności, muza pieśni bohaterskiej.
4. Kulawy bóg.
5. Słoneczny ptak.
6. Bóg śmierci.
7. Żona Orfeusza.
8. Bogini sprawiedliwości.
9. Wyłoniła się z piany morskiej.

II. Wskaż właściwą odpowiedź

1. Kim była Penelopa?
  - a) *Nimfą wodną.*
  - b) *Matką Telemacha.*
  - c) *Żoną Szyzfa.*
  - d) *Opiekunką ogniska domowego.*
2. Które z wymienionych miejsc było siedzibą bogów?
  - a) *Olimpia.*
  - b) *Olimp.*
  - c) *Olimpiada.*
  - d) *Oliwka.*

3. *Władcą państwa podziemnego był:*
  - a) *Hefajstos.*
  - b) *Hermes.*
  - c) *Hades.*
  - d) *Helios.*
4. *Władcą Koryntu był:*
  - a) *Szyf.*
  - b) *Priam.*
  - c) *Midas.*
  - d) *Edyp.*
5. *Temida to bogini:*
  - a) *Niezgody.*
  - b) *Piękności.*
  - c) *Sprawiedliwości.*
  - d) *Ogniska domowego.*
6. *Z jego krwi narodziły się Erynie:*
  - a) *Kronos.*
  - b) *Uranos.*
  - c) *Okeanos.*
  - d) *Zeus.*
7. *Rzeka zapomnienia to:*
  - a) *Styks.*
  - b) *Lete.*
  - c) *Kokytos.*
  - d) *Acheront.*
8. *Epimeteusz był mężem:*
  - a) *Pandory.*
  - b) *Artemidy.*
  - c) *Heleny.*
  - d) *Persefony.*
9. *Jak nazywał się bóg-lekarz zabity przez Zeusa?*
  - a) *Apollin.*
  - b) *Asklepios.*
  - c) *Astrajos.*
  - d) *Atlas.*

III. Skojarzenia

Konkurencja polega na odgadywaniu przez uczniów postaci mitologicznych na podstawie obrazków pokazywanych przez nauczyciela, jeden za drugim. Im szybciej uczynień skojarzy postać, tym większą ilość punktów otrzymuje. Za odgadnięcie po pierwszym odślonięciu 3 punkty, dalej 2 i 1.

W pierwotnej wersji konkurencja ta jest prezentowana uczniom w Power Poincie, gdzie każda zagadka, to poszczególny slajd z odsłonami rysunków w pewnym odstępnie czasu.

Zachęcam do popracowania w ten sposób, bowiem uatrakcyjnia to konkurs, a dzieciakom czerwienieją policzki z emocji.

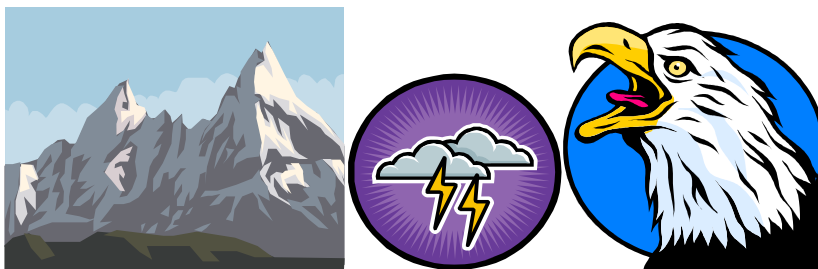
Można również wymyślać więcej skojarzeń w zależności od ilości drużyn.

Zagadka 1

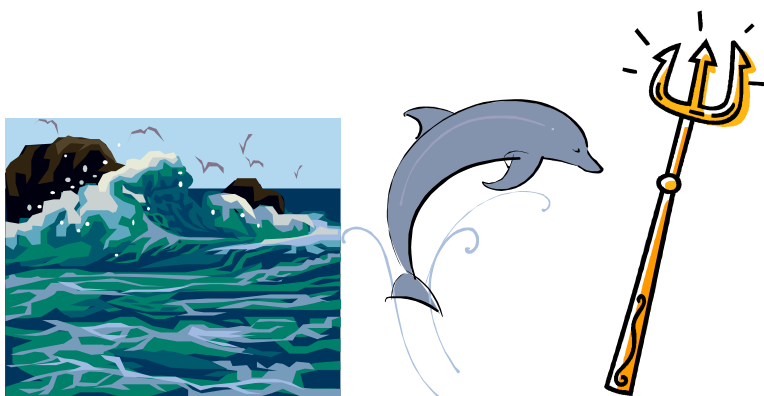
Demeter

Zagadka 2

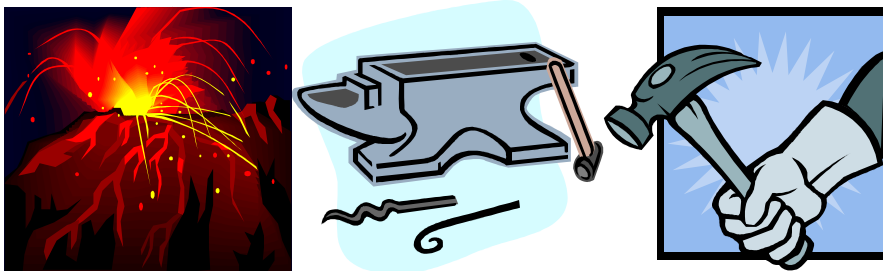
Zeus

Zagadka 3

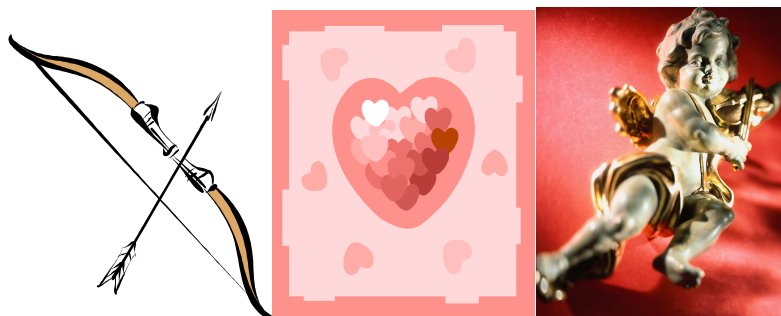
Posejdon

Zagadka 4

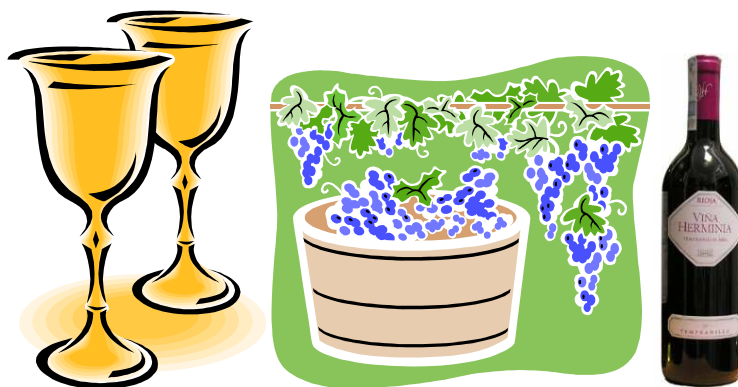
Hefajstos

Zagadka 5

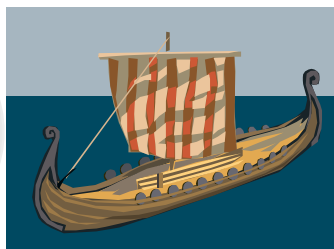
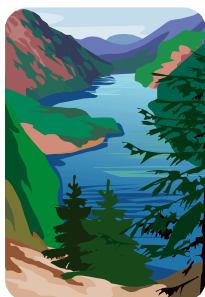
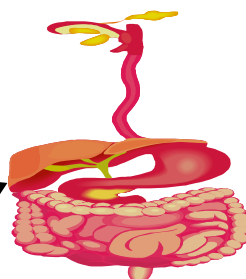

Eros

Zagadka 6

Dionizos

Zagadka 7**Hades****Zagadka 8****Prometeusz****Zagadka 9****Dedal i Ikar**

V. Odpowiedz na pytania

Grupa 1

1. Jak nazywana była siedziba bogów?
2. Kto wykradł ogień bogom?
3. Opowiedz historię Narcyza.
4. Jak nazywa się bóg słońca?
5. Co to był Tartar?
6. Co oznacza wyrażenie "stajnia Augiasza"?
7. Jak miała na imię żona Hadesa?
8. Kto to był Charon?

Grupa 2

1. Co to jest mit?
2. Jaką opłatę pobierał Charon za przewiezienie przez Styks?
3. Podaj współczesne znaczenie "puszka Pandory".
4. Kim byli tytani?
5. Kto był ojcem Minotura?
6. Jak w mitologii wytłumaczono zmienność pór roku?
7. Jaką słabość miał Achilles?
8. Jak narodziła się Atena?

Grupa 3

1. Co robił Kronos ze swym potomstwem?
2. Kto to był Minotaur?
3. Mąż Afrodyty to...
4. Jak nazywano pokarm napój bogów?
5. Według mitologii greckiej "Świat powstał z ..."?
6. Kto wybawił od cierpień Prometeusza?
7. Czym synem był Zeus?
8. Kto jest autorem "Iliady" i "Odysei"?

Grupa 4

1. Wyjaśnij wyrażenie „trafić po nitce do kłębka”.
2. Pierwsza para bogów to...
3. Kim były Erynie?
4. Podaj imię skrzydlatego posłańca bogów?
5. W jakim celu wybudowano Labirynt?
6. W jaki sposób został ukarany Prometeusz?
7. Co oznacza wyrażenie "stajnia Augiasza"?
8. Podaj imię skrzydlatego posłańca bogów...

Grupa 5

1. Wymień znane Ci prace Herkulesa (przynajmniej trzy)
2. Kto był bogiem błyskawic i piorunów?
3. Jak nazywa się trzygłowy pies strzegący wejścia do Hadesu?
4. Kto wykradł ogień bogom?
5. Jak narodziła się Atena?
6. Dokąd chcieli dolecieć Dedal i Ikar?

7. Na czym polegała praca Syzyfa?
8. Z jakiej wyspy uciekli Dedal i Ikar?

Grupa 6

1. Kto był bratem Ariadny?
2. Pomocniczki Apolla to ...
3. Wiara w wielu bogów to...
4. Jak nazywał się rynek w starożytnych Atenach?
5. Dlaczego Orfeusz zszedł do krainy umarłych?
6. Jak w mitologii wytłumaczono zmienność pór roku?
7. Z jakiej wyspy uciekli Dedal i Ikar?
8. Kim był Dedal?
9. Jaka rzeka opływa królestwo Hadesu?

VI. Sztuka starożytnych Greków

Zgadnij co przedstawiają zdjęcia

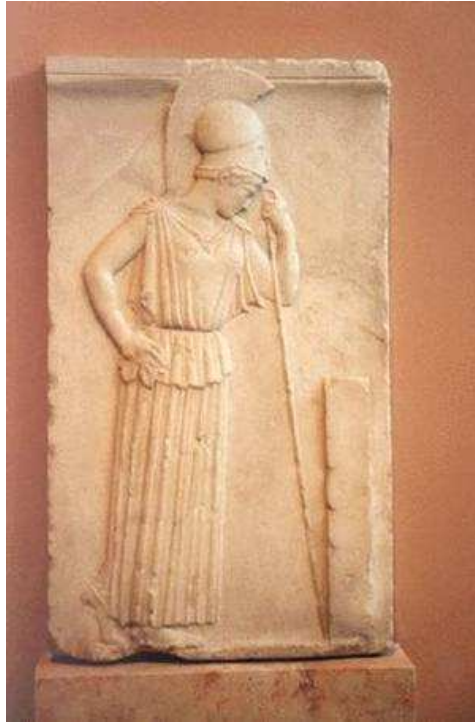
To konkurencja polegająca na rozpoznaniu zabytków starożytnych Greków oraz poszczególnych bogów ukazanych w sztuce.

Konkurencja trudna, ale możliwa do zrealizowania w klasie V.

Zrealizowałam ją również w oparciu o program Power Point, gdzie najpierw pojawiały się zdjęcia, następnie po udzieleniu przez uczniów odpowiedzi, pojawiał się napis informujący o danej ilustracji.

Amfiteatr

Atena

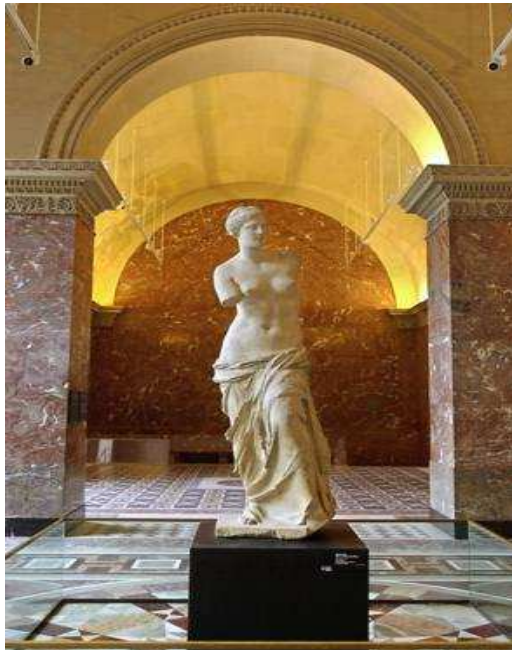
Koń trojański

Dionizos

Apollo

Wenus z Milo

Waza grecka

Posejdon

Olimp

Akropol

VII. Kto pierwszy ten lepszy

Połącz w pary:

- Zeus – władca świata podziemnego*
Kronos – bóg ognia, słynny ze sztuki kowalskiej i snycerskiej, syn Zeusa
Hermes – bóg bogów na Olimpie
Hades – bóg słońca
Helios – nimfa wodna, przyjaciółka Kory
Demeter – bogini ciemności
Hekate – bogini urodzajów
Afrodyta – ojciec Zeusa
Atena – bogini piękności
Kora – posłaniec Zeusa, odprowadzał zmarłych do Hadesu
Hefajstos – bogini mądrości
Kyane – córka Demeter, żona Hadesa (Persefona)

Wykreśl, przesuwając się wzdłuż pionowych rzędów, nazwy imion postaci mitologiach. Pozostałe litery utworzą rozwiązanie. Szybko podaj jakie.

**ZDEMETERE
 HERMESSKNO
 AFRODYTATY
 ZAHADESNAR
 OLIMPCYREA
 ZEMPERSEFO
 NAUKASTYKS
 RAPOSEJDON**

*NAHERAZAAT
LASGATYTAN
DANIMFATLI
URANOSWOŚĆ*

VIII. Pantomima

Każda z drużyn miała za zadanie przedstawić scenkę jednego z mitów.

Zadaniem waszym jest ją tak odegrać, aby drużyna przeciwna miała utrudnione odgadnięcie, co takiego przedstawicie.

Jeśli odgadną, zyskają punkt, jeśli nie, punkt uzyska drużyna przedstawiająca pantomimę.